WYDZIAŁ SOCJOLOGII I PEDAGOGIKI
SZKOŁA GŁÓWNA GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO W WARSZAWIE

Wiara, wyznanie, tradycja w Kościele katolickim – w poszukiwaniu wzorca praktyk religijnych studentów

Mateusz Szondermajer

Dominika Pawlukowska

Nina Wąsik

Dominika Śliska

(pod kierunkiem dr Wojciecha Mincewicza)

Warszawa 2024/2025

Spis treści

1. Wprowadzenie 4
1.1. Uzasadnienie podjęcia problemu badawczego 4
1.2. Cel naukowy projektu 5
1.2.1. Cele szczegółowe 6
1.2.2. Hipotezy badawcze 8
1.2.3. Pytania badawcze 9
1.3. Dotychczasowy stan wiedzy 9
1.4. Znaczenie projektu 12
2. Metodyka realizacji badania 14
2.1. Zmienne i wskaźniki 14
2.2. Metoda i techniki badań 14
2.3. Metody gromadzenia i analizy danych 15
2.4. Konstrukcja narzędzia badawczego 16
2.5. Charakterystyka badanej populacji 17
3. Analiza i interpretacja wyników 20
3.1. Doświadczenia indywidualne studentów 20
3.2. Doświadczenia rodzinne 26
3.3. Opinie studentów nt. Kościoła katolickiego w Polsce 33
4. Analiza porównawcza: doświadczenia rodzin studentów 41
4.1. Doświadczenia rodzin studentów 41
4.2. Doświadczenia rodzinne studentów a ich doświadczenia indywidualne i opinie o Kościele katolickim w Polsce 43
4. Wnioski 49
5. Bibliografia 51
Spis wykresów 54
Aneks 1. Kwestionariusz ankiety 55

Abstrakt: W obecnych czasach interesującym aspektem analizy naukowej wydaje się temat religijności, szczególnie w odniesieniu do młodego filaru społeczeństwa- studentów. Poniższe badanie w głównej mierze sprawdza dzisiejsze tendencje, jeśli chodzi o praktykowanie religijne studentów oraz prezentuje stosunek młodych do dominującego w Polsce katolicyzmu. Głównym celem przyświecającym temu projektowi jest zbadanie wpływu między tradycjami rodzinnymi związanymi z uczestnictwem w praktykach religijnych a stosunkiem studentów do dominującej pozycji religii katolickiej w Polsce. Analiza koncentruje się na zrozumieniu, w jakim stopniu rodzinne wzorce religijności kształtują postawy młodych ludzi wobec roli Kościoła katolickiego w polskim społeczeństwie, zwłaszcza w kontekście współczesnych procesów sekularyzacyjnych. Badanie zostało zrealizowane przy użyciu ankiety internetowej skierowanej do studentów (CAWI). Narzędzie to pozwoliło na zebranie rzetelnych i precyzyjnych danych na temat postaw studentów wobec religii katolickiej, ich własnej religijności oraz praktyk religijnych w ich rodzinach. Próba badawcza obejmuje 214 studentów z różnych polskich uczelni, zarówno publicznych, jak i prywatnych. Wyniki badania potwierdzają następowanie zjawiska zeświecczenia polskiego społeczeństwa. Niemniej jednak powody, dla których studenci przestali aktywnie uczestniczyć w życiu religijnym, są niezwykle ciekawe i nieoczywiste.

Słowa kluczowe: religijność studentów, aktywność religijna, praktykowanie zachowań religijnych, wiara młodych osób, Kościół katolicki, sekularyzacja, doświadczenia rodzinne oraz indywidualne, procesy sekularyzacyjne

1. Wprowadzenie

Projekt badawczy, którego głównym tematem jest stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce w kontekście doświadczeń rodzinnych związanych z praktykami religijnymi, koncentruje się na analizie relacji między osobistym podejściem do wiary a wpływem środowiska rodzinnego. W Polsce, gdzie dominującą religią jest katolicyzm, większość obywateli deklaruje związek z Kościołem katolickim, choć poziom praktyk religijnych oraz stopień identyfikacji z wartościami religijnymi stopniowo się zmienia, zwłaszcza w młodszych pokoleniach[1].

1.1. Uzasadnienie podjęcia problemu badawczego

Badanie stosunku studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce jest istotne z kilku kluczowych powodów. Przede wszystkim, studenci stanowią grupę, która znajduje się na etapie kształtowania swojej tożsamości światopoglądowej, w tym religijnej. Jest to okres, w którym młodzi ludzie często konfrontują wartości przekazywane przez rodzinę z nowymi doświadczeniami, wynikającymi z edukacji, kontaktu z rówieśnikami o różnorodnych poglądach oraz ekspozycji na globalne trendy. W związku z tym ich stosunek do religii katolickiej może stanowić wskaźnik szerszych zmian społecznych zachodzących w Polsce.

Rodzinne tradycje religijne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu postaw wobec Kościoła i religii. W wielu polskich rodzinach uczestnictwo w praktykach religijnych, takich jak niedzielna msza, modlitwa czy przystępowanie do sakramentów, było nieodłącznym elementem życia. Badania pokazują jednak, że tradycje te są dziś często kwestionowane przez młodsze pokolenia, które wybierają bardziej indywidualistyczne podejście do duchowości. W kontekście sekularyzacji i wzrostu pluralizmu religijnego, istotne jest zbadanie, w jaki sposób rodzinne wzorce religijne wpływają na postawy młodych ludzi wobec Kościoła i jego dominującej pozycji w Polsce.

Kolejnym ważnym czynnikiem jest specyficzna sytuacja religijna w Polsce, gdzie Kościół katolicki ma nie tylko znaczenie duchowe, ale także społeczne i polityczne. Jego wpływ na życie publiczne, w tym na edukację, legislację czy media, jest przedmiotem licznych debat i kontrowersji. Dla wielu młodych ludzi, zwłaszcza tych, którzy nie identyfikują się z religią katolicką lub podchodzą do niej krytycznie, taka dominacja może być postrzegana jako ograniczenie wolności wyboru i światopoglądowej różnorodności. Zbadanie, jak studenci postrzegają tę sytuację, pozwoli lepiej zrozumieć ich oczekiwania wobec relacji między religią

[1] CBOS Komunikat z badań, *Religijność Polaków w ostatnich 20 latach*, Nr 63/2020

a państwem oraz czy dominacja religii katolickiej wpływa na ich życie codzienne, zarówno w wymiarze osobistym, jak i społecznym.

Dodatkowo, analiza postaw studentów wobec religii katolickiej w zależności od tradycji rodzinnych jest istotna z punktu widzenia socjologii religii i badań nad kulturą. Polska, będąca krajem o wysokim poziomie homogeniczności religijnej, stoi przed wyzwaniem rosnącego wpływu procesów globalizacyjnych, które promują różnorodność religijną i światopoglądową. Badanie postaw studentów pozwoli zrozumieć, na ile tradycje religijne nadal kształtują ich tożsamość, a na ile są one redefiniowane w obliczu współczesnych trendów społecznych i kulturowych. Interesującym aspektem będzie zbadanie, jak różne typy rodzinnych tradycji religijnych (np. formalne praktykowanie religii, regularne uczestnictwo w nabożeństwach versus duchowość pozainstytucjonalna) wpływają na postawy wobec religii katolickiej i Kościoła jako instytucji.

Wyniki tego badania mogą mieć istotne znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne. Z perspektywy teoretycznej pozwolą na pogłębienie wiedzy o roli religii w kształtowaniu tożsamości młodych ludzi w Polsce oraz o wpływie tradycji rodzinnych na ich światopogląd. Z perspektywy praktycznej badanie może dostarczyć cennych informacji dla instytucji kościelnych oraz decydentów politycznych, którzy będą mogli lepiej zrozumieć oczekiwania młodego pokolenia i dostosować swoje działania do zmieniających się realiów społecznych. Ponadto, wyniki mogą być przydatne dla środowisk akademickich i badawczych zajmujących się socjologią religii oraz dla wszystkich zainteresowanych dynamiką zmian religijnych w Polsce.

1.2. Cel naukowy projektu

Celem naukowym projektu jest analiza wpływu tradycji rodzinnych związanych z uczestnictwem w praktykach religijnych na stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce, z uwzględnieniem czynników społeczno-kulturowych. Badanie ma na celu analizę, w jakim stopniu rodzinne wzorce religijności kształtują postawy młodych ludzi wobec roli Kościoła katolickiego w polskim społeczeństwie w kontekście procesów sekularyzacyjnych. Celem projektu jest odpowiedzenie na dwa zasadnicze problemy: *Jak doświadczenie rodzinne związane z uczestnictwem w praktykach religijnych warunkuje stosunek studentów do religii katolickiej w Polsce* oraz *w jaki sposób tradycje rodzinne związane z uczestnictwem w praktykach religijnych wpływają na stosunek studentów do religijności?*

1.2.1. Cele szczegółowe

Problemy badawcze podzielono na cztery główne cele teoretyczno-metodologiczne. Pierwszym z nich jest zbadanie stopnia religijności studentów w kontekście dominacji religii katolickiej. W tej części uwagę skupiamy głównie na analizie poziomu zaangażowania religijnego studentów, w tym na częstotliwości ich uczestnictwa w takich praktykach religijnych jak: msze święte, sakramenty, modlitwa. Jak wskazują współczesne badania[2] młodzież, w tym również studenci, coraz częściej dystansują się od tradycyjnych form religijności, co może być istotnym trendem w badaniu wpływu kulturowej dominacji Kościoła katolickiego. Zmiany te są widoczne zarówno w badaniach socjologicznych, jak i w obserwacjach społecznych. Coraz częściej też można zauważyć, że wielu młodych ludzi, choć wciąż identyfikuje się z religią katolicką na poziomie kulturowym, wybiera jedynie te elementy wiary, które uznają za osobiste i ważne dla nich, odrzucając lub ignorując inne, bardziej formalne aspekty. O ile jeszcze kilkadziesiąt lat temu regularne uczestnictwo w niedzielnych mszach i praktykach religijnych było normą, dziś takie formy zaangażowania religijnego wśród młodych stają się coraz rzadsze. Młodzież coraz częściej traktuje religię jako sferę prywatną, wybiórczą lub symboliczną, a mniej jako zbiór rygorystycznych obowiązków[3].

Drugim celem, który stanowi istotną część tego projektu, to zidentyfikowanie zależności między tradycjami religijnymi a postawami religijnymi studentów. Zgodnie z badaniami nad wpływem socjalizacji rodzinnej na religijność, rodziny mają znaczący wpływ na kształtowanie postaw religijnych dzieci i młodzieży[4]. Poza tym tradycje religijne często są przekazywane z pokolenia na pokolenie. Religijność rodziców, a szczególnie matek, odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu postaw religijnych młodych dorosłych, zwłaszcza jeśli chodzi o ich stosunek do uczestnictwa w praktykach religijnych[5]. Ów projekt badawczy obrał sobie za cel analizę, w jaki sposób tradycje rodzinne związane z uczestnictwem w praktykach religijnych, np. cotygodniowe uczestnictwo w mszy, pielgrzymki, modlitwy rodzinne, przekładają się na religijność studentów.

[2] R. Boguszewski., M. Bożewicz. *Religijność i moralność polskiej młodzieży – zależność czy autonomia?,* Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 62(4), 2019, s. 31–52.
[3] Ibidem s. 31–52.
[4] P. Heelas, L. Woodhead, *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*, Journal of Contemporary religion, 21(3), s. 116–118.
[5] J. Stolz, J. Köneman, M. Sch. Purdie, T. Engleberger, M. Krüggeler, *(Un)Believing in Modern Society: Religion, Spirituality, and Religious-Secular Competition*, Routledge, Nowy Jork 2016, s. 151–181.

Trzecim celem, który obrano w tym projekcie jest określenie roli dziedziczenia postaw religijnych w kontekście przekształceń społecznych i laicyzacji. W świetle procesów sekularyzacji i zmieniających się postaw społecznych, zwłaszcza wśród młodszych pokoleń, istotne jest zbadanie, w jakim stopniu tradycje rodzinne związane z religijnością przekładają się na postawy studentów wobec dominacji religii katolickiej w Polsce[6].

Wreszcie ostatnim celem jest zbadanie czym właściwie dla studentów jest dominacja religii katolickiej w Polsce i jakie są jej przejawy w ich opinii. Silna pozycja Kościoła katolickiego kształtuje w Polsce zarówno prawo, edukację, media oraz debatę publiczną, co ma istotne konsekwencje społeczne[7]. Poza tym jest istotny w kontekście budowania tożsamości narodowej i norm społecznych w Polsce, co skutkuje jego dominacją w przestrzeni publicznej.

Przytoczone powyżej informacje wyraźnie ukazują dynamikę zmian w zakresie religijności młodego pokolenia w Polsce. Zjawisko to jest wynikiem złożonego splotu wielu czynników, które obejmują nie tylko zmiany w normach społecznych i wartościach kulturowych, ale również indywidualne doświadczenia życiowe/rodzinne, które to najbardziej nas interesują w owym projekcie. Profil religijności młodzieży nie może być uznawany za zjawisko o charakterze uniwersalnym. Młodzież, podobnie jak cała otaczająca ją rzeczywistość społeczna, jest w nieustannym procesie zmian. Dlatego istotne jest, aby planować oraz regularnie przeprowadzać szczegółowe badania, które będą uwzględniać różnorodne uwarunkowania postaw religijnych w kontekście zachodzących zmian społecznych.

Celem badań jest przeprowadzenie szczegółowej eksploracji tego zjawiska poprzez zebranie aktualnych danych, które pozwolą na zrozumienie nie tylko skali tych zmian, ale również ich przyczyn oraz konsekwencji. W ramach tego procesu zastosuje się różnorodne metody badawcze, w tym analizy statystyczne, ankiety internetowe oraz przegląd literatury przedmiotu, co umożliwi nam uzyskanie wszechstronnej perspektywy. Ważnym elementem naszych badań będzie także dogłębna analiza zebranych danych, która zostanie wzbogacona o kontekst teoretyczny oraz interpretacje socjologiczne. Projekt dąży do przyjrzenia się nie tylko aktualnym trendom, ale także ich historycznym uwarunkowaniom oraz wpływowi, jaki na religijność młodych mają ich doświadczenia rodzinne oraz ogólnopolska dominacja religii katolickiej w płaszczyźnie życia społecznego. Te badania mają na celu nie tylko opisanie zaobserwowanych zjawisk, ale również dostarczenie wyjaśnień dotyczących mechanizmów,

[6] S. Bruce, *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory*, Oxford University Press, 2011, s. 107–120.
[7] K. Zielińska, *W walce o hegemonię? Religia w polskiej sferze publicznej na przykładzie debat sejmowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, s. 17–21.

które leżą u ich podstaw, co może przyczynić się do lepszego zrozumienia współczesnych procesów religijnych w Polsce oraz ich przyszłych kierunków.

1.2.2. Hipotezy badawcze

Na wstępnym etapie konceptualizacji owego badania wykreowano cztery główne hipotezy badawcze, które albo zostaną potwierdzone albo nastąpi ich falsyfikacja w końcowej części raportu. Proces ten będzie przebiegał w oparciu o wyniki przeprowadzonej ankiety oraz analizę literatury naukowej, dobranej do badania. Pierwsza hipoteza jest ściśle związana z dzieciństwem i kształtowaniem się w tym okresie pierwszych postaw wobec religii. *Pierwotna socjalizacja religijna pozytywnie wpływa na stosunek studentów do wiary, ponieważ poziom zaangażowania religijnego rodziców kształtuje tożsamość religijną studentów, wzmacnia więź z tradycją oraz ułatwia rozwijanie trwałych postaw i przekonań religijnych w dorosłości*. W przypadku pierwszej hipotezy, istotne będzie zbadanie, w jaki sposób doświadczenia z dzieciństwa, takie jak uczestnictwo w praktykach religijnych czy wpływ rodziny, kształtują postawy studentów. Zgodnie z ugruntowanymi w literaturze twierdzeniami, autorzy projektu zakładają, że pod wpływem bodźca globalizacyjno-modernizacyjnego następuje zmiana postaw wobec dominującego wyznania religijnego w Polsce. Badania własne autorów, a także dogłębne zapoznanie z literaturą naukową skłaniają do sformułowania przypuszczenia, że *współcześnie zauważalny jest przyrost nieprzychylnych opinii wśród studentów na temat dominacji religii katolickiej w Polsce. Główną przyczyną tego zjawiska jest poszukiwanie nowych autorytetów przez młodych oraz innych, bardziej nowoczesnych rozwiązań zastępujących kościół katolicki*. Druga hipoteza zwraca uwagę na rosnącą krytykę dominującej religii katolickiej, co może być skutkiem zarówno zmiany pokoleniowej, jak i globalnych trendów sekularyzacyjnych. Trzecia z hipotez dotyczy zjawiska dziedziczenia tradycji religijnych przez studentów oraz napływu nowych alternatyw tendencji religijnych u dzisiejszych młodych ludzi. W przypadku drugiej hipotezy, interesujące będą obserwacje dotyczące tego, w jaki sposób studenci reinterpretują lub modyfikują tradycyjne nauki religijne w kontekście własnych potrzeb i doświadczeń. Zrozumienie tego zjawiska pozwoli na lepsze uchwycenie dynamiki religijności współczesnych młodych ludzi. *W ostatniej dekadzie osłabło zjawisko dziedziczenia postaw religijnych przez studentów. Ci, którzy nie zrezygnowali całkowicie z religii w swoim życiu codziennym, mają bardziej zindywidualizowane podejście, dopasowane do siebie*. Najdalej idąca hipoteza związana jest z zróżnicowaniem religijnym Polski i przyjmuje brzmienie: *w obliczu dominacji religii katolickiej w Polsce, to wyznanie dominuje również wśród studentów, natomiast nie brakuje osób deklarujących inne wyznania czy podejścia religijne.* To zróżnicowanie może wpływać na postawy młodych wobec dominującej religii, a także na ich osobiste praktyki duchowe.

1.2.3. Pytania badawcze

W przestrzeni nauk społecznych na poziomie jednostkowym pojawia się nurtujące pytanie, *czy istnieje różnica w postrzeganiu religii katolickiej między studentami pochodzącymi z rodzin o tradycjach religijnych a studentami bez takich tradycji?* Zaciekawienie tym tematem sprzyja namnażaniu się dodatkowych pytań badawczych, w tym o doświadczenia, stosunek i opinie: (1) *Czy studenci z rodzin o doświadczeniach związanych z uczestnictwem w praktykach religijnych (np. regularne uczestnictwo we mszy świętej, pielgrzymki, indywidualne modlitwy, adoracje itp.) częściej chodzą do kościoła niż studenci bez takiego doświadczenia?* (2) *Jaki jest stosunek studentów do dominacji katolicyzmu w Polsce?* (3) *Czym, w opinii studentów, jest dominacja religii katolickiej w Polsce?*

Powyższe pytania posłużą do rozwiązania postawionego przez nas problemu badawczego o charakterze poznawczym sformułowanego w formie zdania pytającego: *Jak doświadczenie rodzinne związane z uczestnictwem w obrzędach religijnych wpływa na stosunek studentów do religii katolickiej w Polsce?* Drugim równorzędnym pytaniem głównym wobec sformułowanego problemu badawczego jest to: *W jaki sposób rola wspólnoty religijnej, w której dorastali studenci, wiąże się z uczestnictwem w praktykach religijnych wpływają na stosunek studentów do religijności?*

1.3. Dotychczasowy stan wiedzy

Religijność jednostki kształtuje się w określonym kontekście społecznym, przy czym dom rodzinny stanowi fundamentalne środowisko, w którym dzieci nabywają pierwsze wzorce religijne. W kontekście wychowania integralnego, rodzina odgrywa kluczową rolę w formowaniu postaw i przekonań religijnych, które są następnie kontynuowane w środowisku rówieśniczym[8]. Wzorce postępowania, które dziecko wynosi z rodzinnego domu, mają istotny wpływ na jego późniejsze życie dorosłe, przejawiając się w różnorodnych postawach podczas obrzędów religijnych.

Warto zaznaczyć, że to, jakie tradycje, obyczaje oraz doświadczenia religijne dziecko wyniesie z okresu dzieciństwa, w dużej mierze zależy od atmosfery panującej w rodzinie. Rodzice, zarówno świadomie, jak i nieświadomie, przekazują swoim dzieciom wzorce zachowań, które w znaczny sposób wpływają na ich postawę życiową w przyszłości[9]. Badania

[8] M. Finke, *Pedagogika wiary*, PWT. Redakcja Wydawnictw, Poznań 1996.
[9] S.H. Zaręba, *Rodzina – religia – społeczeństwo,* UKSW,Warszawa 2010.

empiryczne potwierdzają, że środowisko rodzinne ma kluczowe znaczenie dla kształtowania religijności jednostki[10]. W szczególności relacje między członkami rodziny kształtują wyobrażenia o Bogu, a atmosfera rodzinna, obejmująca stosunek do świata, ludzi oraz systemu wartości, ma wpływ na szacunek do samego siebie, co z kolei przekłada się na postawę wobec zasad i wartości religijnych.

Władysław Prężyna[11], analizując rodzinę jako kluczowe środowisko w kształtowaniu postawy religijnej, wskazuje na fundamentalny czynnik wpływający na religijność dzieci – religijność ich rodziców. Niezwykle istotne jest także, aby dzieci miały kontakt z osobami duchownymi oraz brały udział w katechizacji już w okresie dzieciństwa[12]. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat przeprowadzono liczne badania dotyczące religijności dzieci i młodzieży, które ukazały istotny związek między obrazem Boga a wyobrażeniami rodziców. Badania psychologiczne wskazują, że kluczowym czynnikiem w rozwoju religijności dziecka jest religijność rodziców, którzy cieszą się autorytetem, co wynika z ich postaw rodzicielskich[13]. W związku z tym, można stwierdzić, że religijność jednostki jest głęboko osadzona w kontekście rodzinnym, a postawy i przekonania religijne kształtowane w dzieciństwie mają długofalowy wpływ na życie dorosłych. Zrozumienie tego procesu jest kluczowe dla analizy zjawisk religijnych w społeczeństwie, a także dla działań wychowawczych i katechetycznych w kontekście budowania postaw religijnych u młodego pokolenia.

Obserwacje oraz badania naukowe wskazują, że rozwój wierzeń religijnych i postaw wobec nich rozpoczyna się już w wczesnym dzieciństwie[14]. Proces ten jest złożony i wpływają na niego różnorodne czynniki, w tym uwarunkowania socjalizacyjne. Kluczowe znaczenie mają interakcje między dzieckiem a rodzicami, a także innymi osobami w jego otoczeniu, szczególnie rówieśnikami.

W kontekście socjalizacji religijnej istotne są także kulturowe przekazy edukacyjne, które obejmują zarówno formalne nauczanie religijne, jak i nieformalne elementy kulturowe, takie jak mity, wzorce osobowe oraz hierarchię wartości. Dzieci przyswajają również wiedzę

[10] P. Skwira, *Społeczne i rodzinne uwarunkowania postaw religijnych młodzieży licealnej*, praca niepublikowana, Lublin 2019.
[11] W. Prężyna, *Funkcja postawy religijnej w osobowości człowieka*, KUL, Lublin 1981.
[12] M. Z. Stepulak, *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*, Kul, Lublin 2010.
[13] J. Mariański (1994), *Rodzina jako środowisko wychowania religijnego*, Przegląd Religioznawczy,1994, 3, s. 59–75.
[14] C. Walesa, *Rozwój religijności człowieka*, Tom 1: Dziecko,Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.

„encyklopedyczną" na temat tradycji religijnych, co kształtuje ich postawy i przekonania[15].

Literatura przedmiotu wskazuje, że dominacja religii katolickiej w Polsce jest postrzegana przez młode pokolenie w sposób coraz bardziej krytyczny. W badaniach Piwowarskiego[16] oraz Łukasiewicza[17] wyraźnie widać, że młodzież akademicka coraz częściej krytykuje instytucję Kościoła Katolickiego za jego zaangażowanie w politykę, wpływ na system edukacyjny oraz dominującą rolę w sferze publicznej. W kontekście rosnącej pluralizacji światopoglądowej, młodzi ludzie, zwłaszcza studenci, są bardziej otwarci na różnorodność religijną i kulturową, a narzucanie jednej dominującej religii w sferze publicznej budzi w nich opór.

Maria Zuba[18] podkreśla, że studenci coraz częściej odrzucają instytucjonalne aspekty religii, koncentrując się na duchowości rozumianej bardziej indywidualnie i subiektywnie. Postawa ta może być częściowo wynikiem globalizacji i wpływu zachodnich wzorców kulturowych, w których religia jest często traktowana jako kwestia osobistego wyboru, a nie obowiązek społeczny. Badania CBOS[19] z 2020 roku również wskazują, że młodzi Polacy coraz częściej deklarują, że nie identyfikują się z żadną konkretną religią, co może świadczyć o postępującym procesie sekularyzacji. Dodatkowo, w procesie kształtowania religijności młodzieży istotną rolę odgrywają również zjawiska takie jak reklama i propagandowe komunikaty polityczne, które mogą wpływać na wartości i przekonania młodych.

Te różnorodne uwarunkowania, zarówno interpersonalne, jak i kulturowe, są kluczowe dla zrozumienia, w jaki sposób młodzież rozwija swoje wierzenia religijne oraz postawy wobec nich w kontekście dynamicznie zmieniającego się świata. Tradycje rodzinne odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu początkowych postaw wobec religii, ale te postawy mogą ulec zmianie pod wpływem nowych doświadczeń, takich jak edukacja akademicka i kontakt z różnorodnością światopoglądową. Dalsza analiza wpływu tradycji rodzinnych na postawy religijne studentów wobec dominacji religii katolickiej wydaje się nie tylko uzasadniona, ale i konieczna dla zrozumienia przemian religijnych w Polsce na przestrzeni najbliższych lat. Zrozumienie tych procesów wymaga wieloaspektowego podejścia oraz ciągłych badań, które

[15] Z. Łoś, *Postawa wobec religii a relacje dorosłych z ich rodzicami w okresie dzieciństwa, doświadczenia z rówieśnikami oraz wybrane wymiary osobowości,* Uniwersytet Wrocławski, 2023, s. 177.

[16] M. Piwowarski, *Zmiany w postrzeganiu Kościoła Katolickiego przez młodzież: analiza socjologiczna*. Studia Sociologiczne, 3(200), 2016, s.123-140.

[17] A. Łukasiewicz, *Młodzież akademicka a religia: krytyka instytucjonalna i duchowe poszukiwania,* W: M. Kowalski (red.), Religia i społeczeństwo w Polsce (s. 45-60), Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2020.

[18] M. Zuba, *Duchowość młodzieży a krytyka instytucji religijnych: nowe trendy w Polsce*. Kultura i Społeczeństwo, 64(2), 2020, s.89-105.

[19] CBOS Komunikat z badań, *Religijność Polaków w ostatnich 20 latach,* Nr 63/2020

mogą dostarczyć nowych informacji na temat wpływu różnych czynników na religijność młodego pokolenia.

1.4. Znaczenie projektu

Jednym z ważniejszych wątków, którymi projekt może się przyczynić do rozwoju nauki, jest analiza, jak młodzi ludzie balansują między tradycjami religijnymi wyniesionymi z domu a nowoczesnymi wartościami, które napotykają w trakcie dorastania, edukacji i kontaktów społecznych. Badania nad młodzieżą akademicką mogą pomóc zrozumieć, w jakim stopniu współczesne społeczeństwa kładą nacisk na indywidualne podejście do duchowości, w którym tradycyjne, rodzinne wzorce religijności ulegają transformacji lub są odrzucane na rzecz nowych form duchowości, takich jak personalizm religijny czy synkretyzm religijny[20].

Badanie pomoże także rozwinąć wiedzę na temat roli rodzin i tradycji rodzinnych w kształtowaniu światopoglądów młodych ludzi, szczególnie w kontekście zmian społecznych, takich jak globalizacja, modernizacja oraz postępująca liberalizacja społeczna. Z perspektywy badań nad rodziną, projekt ten może ujawnić, jak różne style wychowania i religijne socjalizacje wpływają na późniejsze postawy religijne młodzieży, co może mieć znaczenie zarówno teoretyczne, jak i praktyczne dla polityki społecznej i edukacyjnej. W kontekście badań nad młodzieżą akademicką, projekt ten wypełnia lukę badawczą dotyczącą postaw religijnych w tej specyficznej grupie społecznej. Studenci to grupa znajdująca się w kluczowym momencie życia – przejściu od zależności rodzinnej do pełnej autonomii, co często wiąże się z redefinicją dotychczasowych wartości, w tym religijnych. Dotychczasowe badania nad religijnością młodzieży w Polsce skupiały się głównie na ogólnej populacji młodzieży lub dorosłych, pomijając specyfikę grupy studentów, którzy, jako przyszła elita intelektualna, mają duży wpływ na kształtowanie przyszłego życia społecznego i kulturowego. Dzięki szczegółowej analizie postaw religijnych studentów projekt może dostarczyć nowych danych empirycznych, które pozwolą lepiej zrozumieć procesy indywidualizacji i sekularyzacji, jak również dynamikę między wiarą a nowoczesnością. Może to być przydatne w szerszym kontekście badań nad młodzieżą akademicką nie tylko w Polsce, ale także w innych krajach, gdzie religia odgrywa znaczącą rolę kulturową.

Podsumowując, interdyscyplinarny charakter projektu oraz skupienie się na specyficznej grupie, jaką są studenci, pozwoli na uzyskanie nowych i istotnych danych na

[20] K. Zielińska., *W walce o hegemonię? Religia w polskiej sferze publicznej na przykładzie debat sejmowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, s. 17–21.

temat postaw wobec religii katolickiej oraz procesu indywidualizacji religijności. Projekt przyczyni się do rozwoju teorii sekularyzacji, badań nad młodzieżą, a także analizy roli tradycji rodzinnych i kulturowych w kształtowaniu wartości religijnych młodych ludzi. Dalsze implikacje mogą obejmować nie tylko rozwój wiedzy teoretycznej, ale także praktyczne rekomendacje dotyczące polityki edukacyjnej i społecznej, z uwzględnieniem specyfiki dynamik religijnych i kulturowych w Polsce.

2. Metodyka realizacji badania

Badanie zostało zrealizowane przy użyciu ankiety internetowej skierowanej do studentów, umożliwiającej zebranie danych na temat ich stosunku do dominacji religii katolickiej w Polsce oraz doświadczeń rodzinnych związanych z praktykami religijnymi. Dane przeanalizowano w programie IBM SPSS Statistics, co pozwoliło na szczegółową analizę statystyczną. Dodatkowo wykorzystano analizę danych zastanych, takich jak raporty CBOS i badania ISKK, aby umieścić wyniki w szerszym kontekście społecznym i kulturowym.

2.1. Zmienne i wskaźniki

Głównymi zmiennymi mierzonymi w badaniu stanowiło doświadczenie indywidualne studentów związane z praktykami religijnymi, doświadczenia rodzinne związane z praktykami religijnymi oraz stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce. Te następujące zmienne zostały wyrażone w następujący sposób:

a) Doświadczenia indywidualne studentów związane z praktykami religijnymi:
   - częstotliwość uczestnictwa w praktykach religijnych
   - wiara lub brak wiary w Boga
   - osobisty stosunek do religii katolickiej
b) Doświadczenia rodzinne związane z praktykami religijnymi:
   - częstotliwość uczestnictwa w praktykach religijnych rodziców/opiekunów
   - postawa rodziców/opiekunów wobec religii katolickiej
   - wartości religijne przekazywane w rodzinie
   - przekonania religijne rodziców
c) Stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce
   - opinie studentów na temat dominacji religii katolickiej w Polsce
   - akceptacja dla pluralizmu religijnego
   - postrzeganie wpływu religii katolickiej na różne aspekty życia studentów

2.2. Metoda i techniki badań

W celu uzyskania odpowiedzi na sformułowane w poprzednim podrozdziale pytania badawcze projekt zrealizowany został z wykorzystaniem metod ilościowych. Jako najbardziej dogodną technikę badawczą wybrano wspomagany komputerowo wywiad online (CAWI). Metoda ta pozwoliła na zebranie rzetelnych i precyzyjnych danych na temat postaw studentów wobec religii katolickiej, ich własnej religijności oraz praktyk religijnych w ich rodzinach. Do

przedpola badawczego wykorzystano analizę danych zastanych (desk research). Wykorzystanie owej analizy w pierwszych etapach projektu umożliwiło osadzenie wyników w szerszym kontekście aktualnych dyskusji w literaturze przedmiotu, co pozwoliło na uzupełnienie lub rozszerzenie wcześniejszych ustaleń. W projekcie na tym etapie wykorzystano: (1) publikacje naukowe; (2) raporty z badań naukowych; (3) komunikaty i oficjalne dokumenty wydawane przez instytucje publiczne. W celu sprecyzowania ostatecznych wniosków z badań projektowych zostanie opracowana metoda porównawcza, która, jak wskazuje Earl Babbie[21], polega na analizie zjawisk poprzez ich zestawienie w różnych kontekstach, co umożliwia identyfikację podobieństw i różnic. Babbie podkreśla, że metoda porównawcza nie tylko umożliwia analizę różnorodnych danych, ale także pozwala na wyciągnięcie szerszych wniosków na temat badanego zjawiska poprzez uwzględnienie różnych perspektyw i kontekstów. Dzięki temu możliwe było zrozumienie, jakie czynniki wpływają na różnice lub podobieństwa w zachowaniach czy postawach badanych grup. Metoda tą wykorzystano do porównania wyników własnych badań dotyczących religijności studentów z wynikami innych badań.

Projekt zrealizowany został przy pomocy metody ilościowej, natomiast techniką badawczą, która została wybrana był kwestionariusz ankiety online, czyli technika polegająca na samodzielnym wypełnieniu przez respondentów standaryzowanych kwestionariuszy w bez obecności ankietera w przestrzeni cyfrowej. Zastosowany został celowy schemat doboru próby. Przed właściwym badaniem wykonany został pilotaż badań, po którym tylko kosmetycznie i głównie stylistycznie poprawiona została ankieta. Właściwie badanie zostało zrealizowane w dniach od 18 listopada do 25 listopada, jednak zbieranie danych z innych artykułów i publikacji naukowych zostało rozpoczęte już 15 października.

2.3. Metody gromadzenia i analizy danych

Dane zebrane za pomocą ankiety internetowej, stworzonej przy użyciu narzędzia Google Forms, zostały najpierw wyeksportowane do programu Excel w celu wstępnego przeglądu i przygotowania, a następnie zaimportowane do oprogramowania IBM SPSS Statistics. Proces ten umożliwił dokładne przeprowadzenie analizy danych dzięki zaawansowanym funkcjom oferowanym przez SPSS. Oprogramowanie to pozwala na prowadzenie różnorodnych analiz, takich jak opis statystyczny, identyfikacja zależności

[21] Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.

między zmiennymi, czy budowanie modeli predykcyjnych. Dzięki możliwości testowania hipotez statystycznych można było weryfikować założenia badawcze i uzyskiwać odpowiedzi na pytania dotyczące badanej problematyki. Zastosowanie tego oprogramowania pozwoliło na zbadanie złożonych zależności pomiędzy zmiennymi, dostarczając solidnych podstaw do formułowania wniosków na temat wpływu doświadczeń rodzinnych na stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce. Cały proces analizy został zaprojektowany w sposób systematyczny, co zapewniło wiarygodność i precyzję uzyskanych wyników, przy jednoczesnym wykorzystaniu potencjału współczesnych narzędzi statystycznych.

Ponadto w ramach przeprowadzonych badań wykorzystano już wcześniej wspomnianą analizę danych zastanych, co pozwoliło osadzić wyniki uzyskane w badaniu ankietowym w szerszym kontekście społecznym. Analiza ta obejmowała przegląd dostępnych raportów dotyczących religijności w Polsce, takich jak publikacje CBOS, dane statystyczne GUS oraz wyniki badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego (ISKK). Raporty CBOS dostarczyły aktualnych informacji o poziomie praktyk religijnych w Polsce, zmianach w postawach wobec religii oraz roli religii w życiu publicznym. Dane GUS pozwoliły na określenie demograficznego i społeczno-ekonomicznego tła religijności, w tym jej rozkładu według regionów czy wielkości miejscowości. Natomiast wyniki ISKK dostarczyły szczegółowych informacji o liczebności wiernych uczestniczących w mszach świętych, poziomie zaangażowania w życie religijne oraz trendach spadkowych czy wzrostowych w tym obszarze. Analiza tych źródeł umożliwiła porównanie wyników uzyskanych w badaniu ankietowym z istniejącymi trendami społecznymi. Dzięki temu można było lepiej zrozumieć, na ile postawy studentów wobec dominacji religii katolickiej są odzwierciedleniem ogólnokrajowych tendencji, a na ile stanowią specyficzny punkt widzenia tej grupy wiekowej. Dodatkowo analiza danych zastanych pozwoliła na identyfikację potencjalnych czynników wpływających na badane zjawisko, takich jak zmiany kulturowe, edukacyjne czy polityczne, które mogłyby tłumaczyć zróżnicowanie postaw w kontekście rodzinnym i społecznym. W efekcie analiza danych zastanych wzbogaciła interpretację wyników badań własnych, czyniąc je bardziej wiarygodnymi i umiejscowionymi w szerokim kontekście dynamiki społecznej w Polsce.

2.4. Konstrukcja narzędzia badawczego

Ankieta składa się z 28 pytań – 8 pytań metryczkowych i 20 pytań „zwykłych". Zastosowano 25 pytań zamkniętych i 3 pytania otwarte. Trzeba wspomnieć o tym, że niektóre odpowiedzi na pytania determinowały czy respondent odpowie na kolejne pytanie czy jednak

się do nich nie kwalifikuje i automatycznie przeskoczy do pytań dalszych. W tym przypadku były to następująco brzmiące pytania: „Czy obecnie bierzesz udział w praktykach religijnych, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?" (odpowiedź „W ogóle w nich nie uczestniczę powodowało przejście do następnego pytania, natomiast każda inna odpowiedź przejście do pytania czwartego), „Czy w przeszłości nie brałe(a)ś udziału w praktykach religijnych, czy też przestałeś praktykować chodzić do kościoła na pewnym etapie swojego życia?: (odpowiedź „Przestałe(a)m chodzić do Kościoła na pewnym etapie swojego życia" powodowało przejście do kolejnego pytania), „Czy zauważyłeś(aś) zmianę w swoim stosunku do religii w trakcie studiów?" (odpowiedź twierdząca powodowała do przejścia do kolejnego pytania, natomiast przecząca do pytania dalszego).

2.5. Charakterystyka badanej populacji

Jednostką analizy w przeprowadzonym badaniu były osoby studiujące stacjonarnie i niestacjonarnie (zaocznie) na I lub II stopniu oraz studiach jednolitych magisterskich (w pytaniu o poziom studiów można było wskazać również studia doktoranckie, jednakże nie uzyskano takiego wskazania), uczelni publicznych i niepublicznych w Polsce. Uzyskano 214 ważnych odpowiedzi – odpowiedziało 147 kobiet (68,7%), 63 mężczyzn (29,4%), 3 odpowiedzi „inne" (1,4%) oraz jedną odmowę odpowiedzi (0,5%). W badaniu zastosowany był nieprobabilistyczny schemat doboru próby oparty na dostępności badanych. Zastosowano też metodę kuli śnieżnej, która polegała na tym, że poproszono respondentów o pomoc w dotarciu do kolejnych.

Największa część respondentów wychowywała się w mieście liczącym więcej niż 501 tysięcy mieszkańców (49,5%), drugą największą grupą były osoby pochodzące ze wsi (22%), 14,5% pochodziło z miasta od 20 do 100 tysięcy mieszkańców, z kolei najmniejszą grupą – miasto poniżej 20 tysięcy mieszkańców (7%) oraz miasto od 101 tysięcy do 500 tysięcy mieszkańców (7%). 89,7% respondentów uczy się na państwowym uniwersytecie, natomiast 10,3 – na prywatnej uczelni.

W projekcie badano również aktualną sytuację mieszkaniową – czy respondent mieszka z rodzicami czy też mieszka w innym trybie. Najwięcej respondentów (39,7%) wskazało, że mieszka z obojgiem rodziców, na drugim miejscu znalazło się zamieszkanie ze współlokatorem (24,8%), a na trzecim miejscu mieszkanie samemu (14,5%). Najmniejszymi grupami były następujące stwierdzenia: tylko z matką (9,3%); „ inne" (7%); z kimś z dalszej rodziny (2,8%) oraz tylko z ojcem (1,9%).

Wykres 1. Płeć respondentów

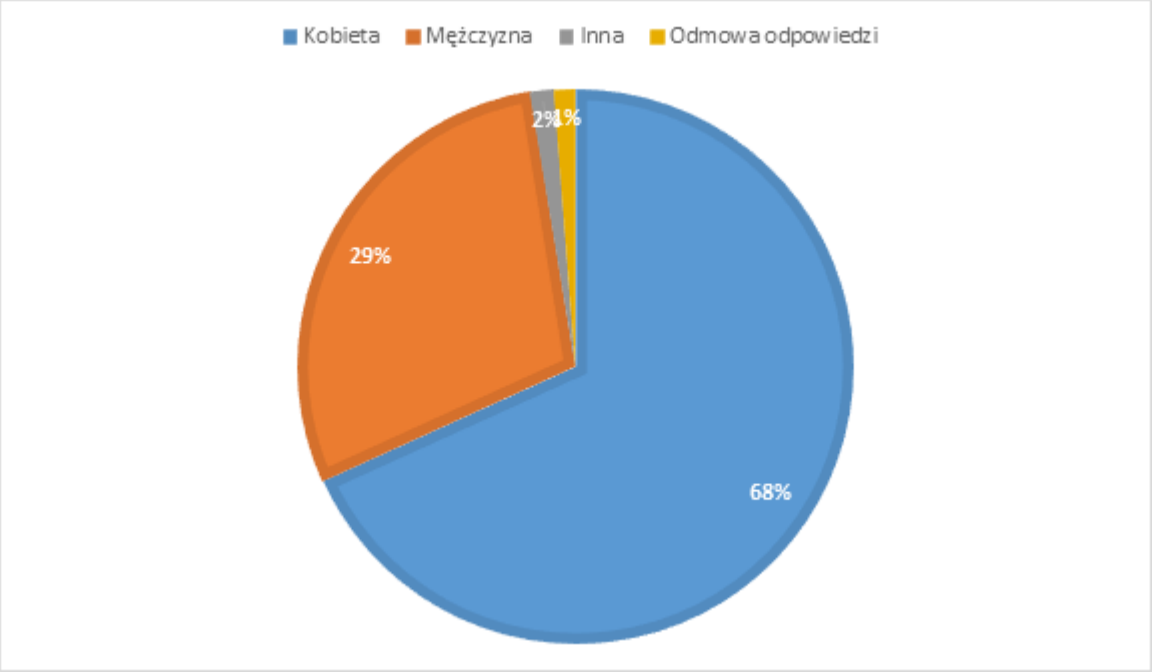

Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Miejscowość rodzinna

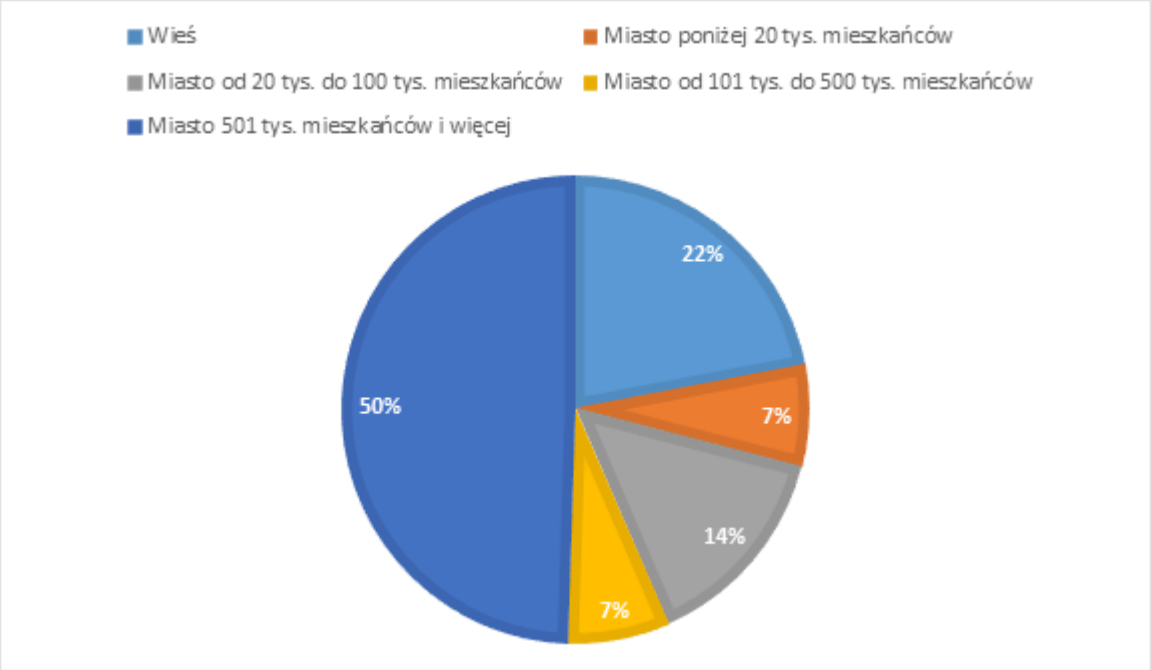

Źródło: opracowanie własne

Wykres 3. Rodzaj uczelni

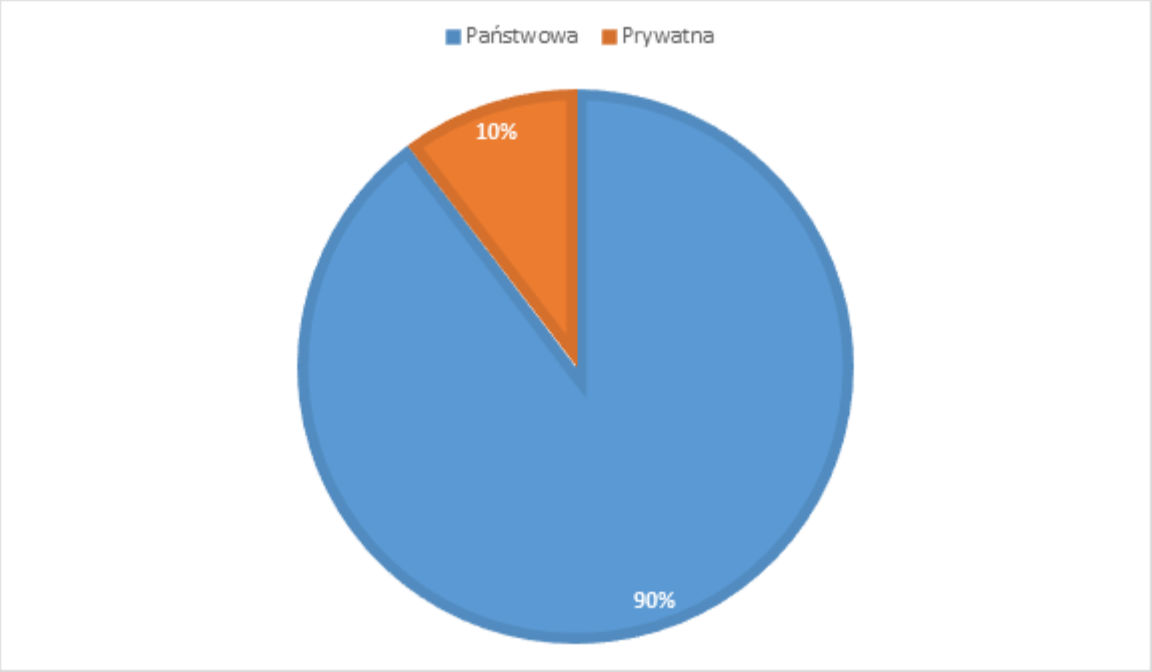

Źródło: opracowanie własne

Wykres 4. Sytuacja mieszkaniowa

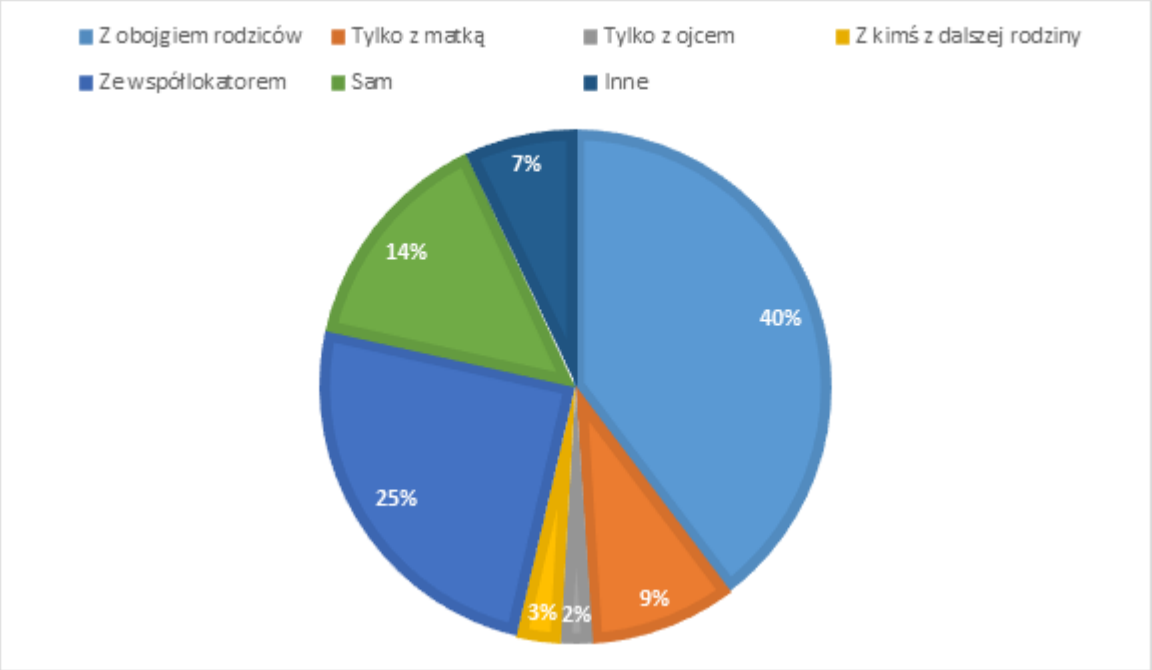

Źródło: opracowanie własne

3. Analiza i interpretacja wyników

Analiza i interpretacja wyników koncentrowała się na zbadaniu zależności między doświadczeniami rodzinnymi związanymi z praktykami religijnymi a stosunkiem studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce. Wykorzystano wyniki ankiety internetowej, które poddano analizie statystycznej w programie IBM SPSS Statistics, uwzględniając różnorodne zmienne, takie jak poziom praktyk religijnych w rodzinie, indywidualne podejście do wiary oraz ocena roli religii w społeczeństwie. Wyniki zestawiono z danymi zastanymi z raportów CBOS i ISKK, co pozwoliło na umieszczenie obserwacji w szerszym kontekście społeczno-kulturowym.

3.1. Doświadczenia indywidualne studentów

Badani zapytani o ich obecną aktywność religijną, tj. udział w mszach, nabożeństwach lub spotkaniach religijnych, odpowiedzieli następująco: 44,4% ankietowanych w ogóle nie bierze udziału w praktykach religijnych; prawie 52% badanych bierze czynny udział w życiu Kościoła, z czego różnicuje ich częstość owych praktyk: studentów biorących udział w praktykach religijnych kilka razy w roku jest 25,7%; uczęszczających przeciętnie jeden, dwa razy w miesiącu jest prawie 4%; aktywnych raz w tygodniu – 12,6% i biorących udział kilka razy w tygodniu – 9,8%. Z tego wynika, że mimo dużej liczby osób całkowicie nieaktywnych, odsetek uczestniczących przynajmniej raz w roku, przewyższa i dominuje wśród badanych studentów. W podziale na płeć można zauważyć pewne podobieństwa. Mediana zarówno dla kobiet, jak i mężczyzn jest równa 4, co oznacza, że studenci dzielą się na dwie grupy: tych co praktykują kilka razy w roku i mniej oraz tych aktywnych religijnie przynajmniej kilka razy w roku. Natomiast najczęściej wskazywaną odpowiedzią wśród wszystkich badanych było „W ogóle w nich nie uczestniczę", w kontekście odbywania praktyk religijnych w ciągu roku.

Wykres 5. Obecna aktywność religijna

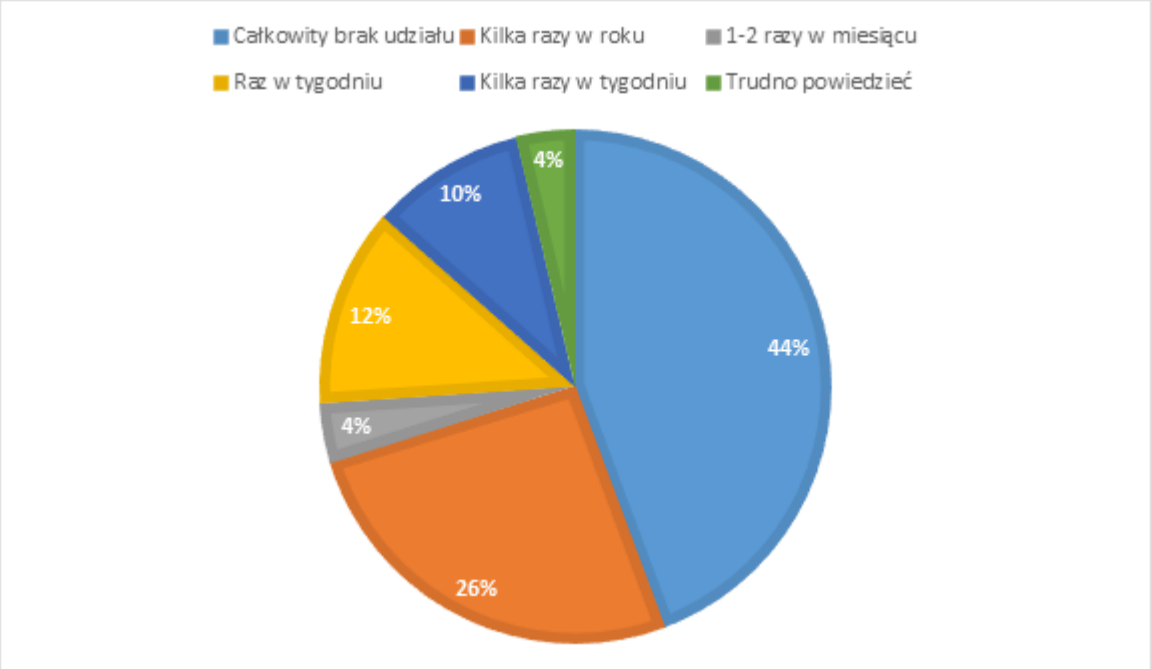

Źródło: opracowanie własne

W celu pogłębienia sytuacji i doświadczeń ankietowanych, którzy nie biorą udziału w praktykach religijnych, zapytano ich czy w przeszłości kiedykolwiek byli osobami aktywnymi religijnie. Zdecydowana większość badanych studentów przestała chodzić do Kościoła na pewnym etapie swojego życia – aż 92,6% z nich. Natomiast 7,4% odpowiedzi dotyczyła braku jakiegokolwiek kontaktu z praktykami religijnymi w przeszłości badanych. Procenty te w bardzo dobry sposób oddają realia oraz cechy charakterystyczne polskiego społeczeństwa – w polskich realiach dominuje religia katolicka oraz większość obywateli była z nią w jakiś sposób związana[22]. Dominanta pojawiająca się wśród głosów ankietowanych informuje o tym, że studenci przestali brać udział w życiu Kościoła na pewnym etapie swojego życia.

[22] CBOS Komunikat z badań, *Religijność Polaków w ostatnich 20 latach*, Nr 63/2020

Wykres 6. Aktywność religijna w przeszłości

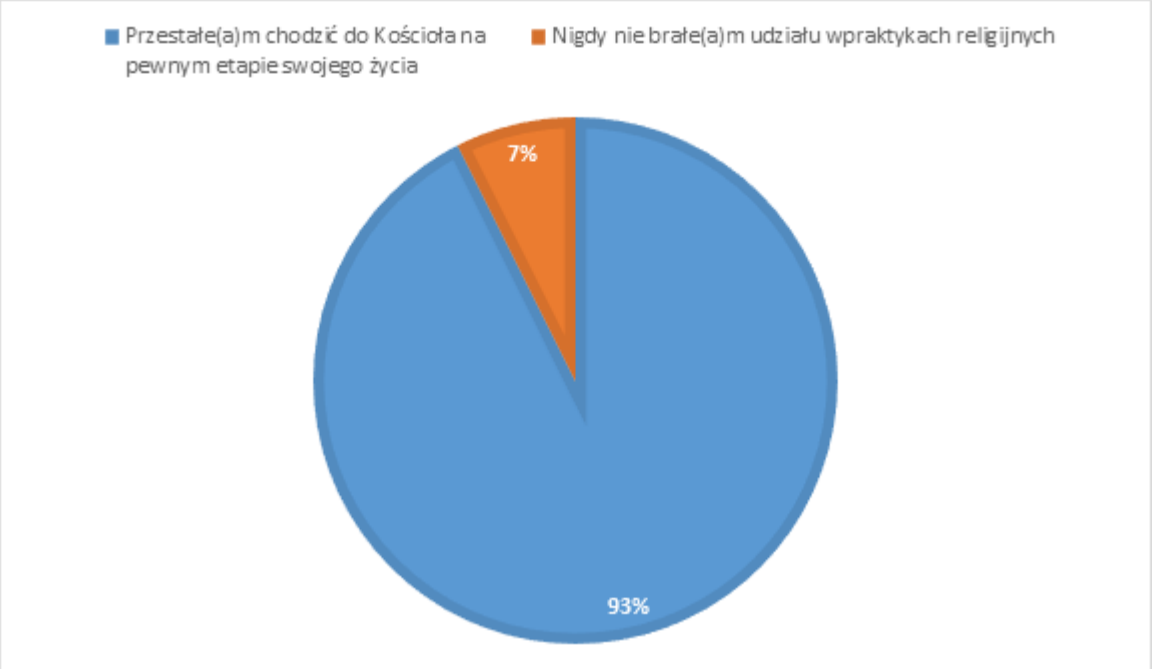

Źródło: opracowanie własne

Następnie zapytano osoby nieuczestniczące w życiu religijnym o powody takiego stanu rzeczy. Najczęściej pojawiająca się odpowiedz dotyczyła utraty zaufania do instytucji religijnych – 56,8% badanych studentów. Ankietowani wskazywali również, że stracili wiarę, bądź przestali identyfikować się z religią (54,5%). Często zaznaczaną odpowiedzą było również to, że nie odczuwają oni potrzeby uczestnictwa w praktykach Kościoła (53,4%). Dalej jako przyczynę studenci podawali argument, że nie zgadzają się z naukami i wartościami religii katolickiej (43,2%). W grupie badanych znalazły się osoby, które doświadczyły negatywnych sytuacji w związku z praktykowaniem, było to aż 19,3% głosów. Oprócz tego u podstaw studentów nieaktywnych religijnie leży: posiadanie alternatywnych sposobów doświadczania duchowości; brak w ich najbliższym otoczeniu osób angażujących się w życie Kościoła; bycie w fazie poszukiwań duchowych; brak czasu lub zmiana stylu życia. Powyższe wyniki, świadczą o szerokim spektrum powodów, dla których młodzi ludzie nie uczestniczą w praktykach religijnych. Jako główną przyczynę, która leży u podstaw braku aktywności religijnej w grupie badanych kobiet, wskazano utratę zaufania do instytucji religijnych. Natomiast wśród studentów płci męskiej głównie nie ma poczucia potrzeby uczestniczenia w praktykach religijnych. Z kolei na drugim miejscu przedstawiciele obu tych płci umieścili powód dotyczący tego, że stracili wiarę bądź przestali się z nią identyfikować.

Wykres 7. Powody niepraktykowania religii przez respondentów

Źródło: opracowanie własne

*Sumowanie powyżej 100% - pytania wieloodpowiedziowe

Bez względu na udział w praktykach religijnych, większość ankietowanych uważa siebie za niewierzących – 33,6%. Jako osoby wierzące identyfikuje się 29% badanych, z czego 11,7% to studenci głęboko wierzący. Pozostałe 25,6% to osoby niezdecydowane. Wyniki ankiety świadczą o rosnącej różnorodności postaw wobec religii w społeczeństwie oraz sugerują, że wiele osób jest w trakcie poszukiwań duchowych i nie jest jeszcze pewnych swojej tożsamości religijnej. Zarówno badane studentki, jak i badani studenci w przeważającej większości zadeklarowali się jako osoby niewierzące: 32,7% kobiet oraz 36,5% mężczyzn. Co ciekawe, w grupie osób identyfikujących się jako wierzący, dominują mężczyźni – 30,2%. Natomiast wśród głęboko wierzących liczniejszą grupę stanowią przedstawicielki płci żeńskiej – 12,2%. Podobnie wyniki wyglądają w kategorii osób niezdecydowanych, tutaj również przeważają głosy kobiet – 27,2%.

Wykres 8. Indywidualny stosunek do wiary w Boga

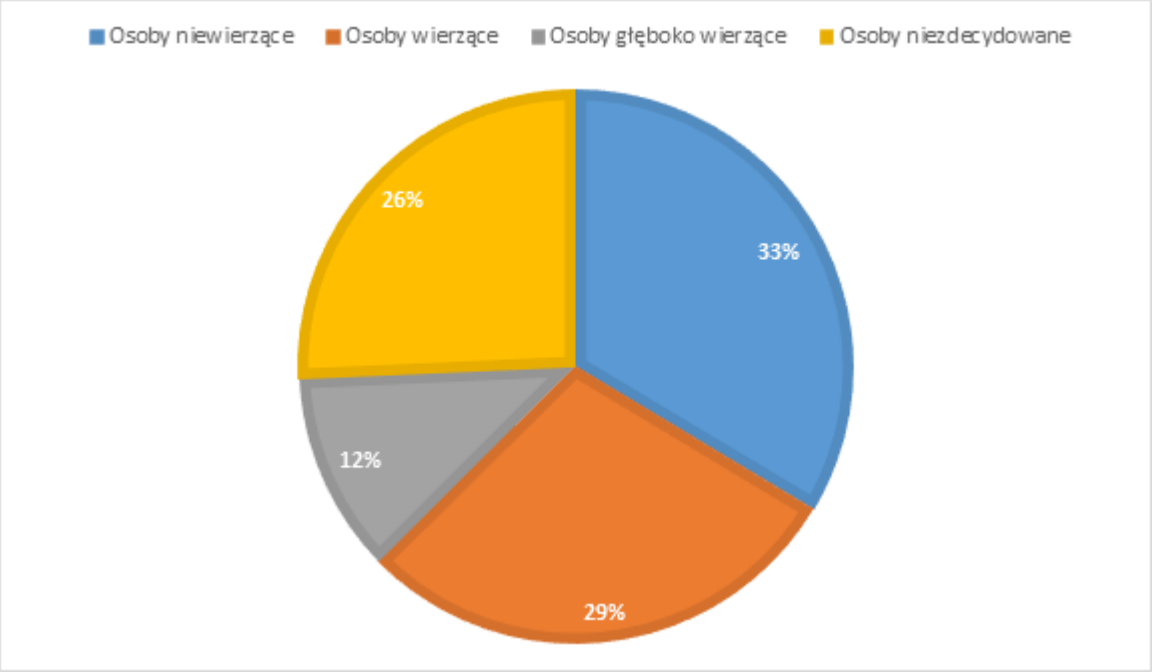

Źródło: opracowanie własne

Zadaniem badanych było wskazać najbliższe im stwierdzenie dotyczące wiary w Boga. Prawie ¼ (24,8%) studentów nie wie, czy Bóg istnieje i myślą, że nie ma sposobu, aby to sprawdzić (agnostycyzm). Podczas gdy 23,4% ankietowanych nie wierzy w osobowego Boga, ale wierzą w pewnego rodzaju siłę wyższą. Spośród badanych 22% nie ma wątpliwości, że Bóg istnieje. Natomiast ok. 17% studentów deklaruje się jako niewierzących w obecność Boga. A 13,1% odpowiedziało, że ma niekiedy chwile zwątpienia, jeśli chodzi o wiarę w Boga. Ponownie liczby pokazują, że postawy wobec wiary są zróżnicowane i mogą być wynikiem refleksji nad osobistymi przekonaniami lub doświadczeniami życiowymi. Jeśli chodzi o indywidualny stosunek do wiary w Boga to zdania między badanymi są podzielone. Kobiety w głównej mierze nie wierzą w osobowego Boga, lecz w pewnego rodzaju siłę wyższą – 26,5%. Mężczyźni częściej nie wiedzą, czy Bóg istnieje i myślą, że nie ma sposobu, aby to sprawdzić. Przedstawiciele płci męskiej również dominują w kategorii posiadania tymczasowych momentów niepewności, zawahania, co do istnienia Boga – 22,2%, podczas gdy odsetek kobiet wynosi 9,5%.

Wykres 9. Stosunek do istnienia Boga

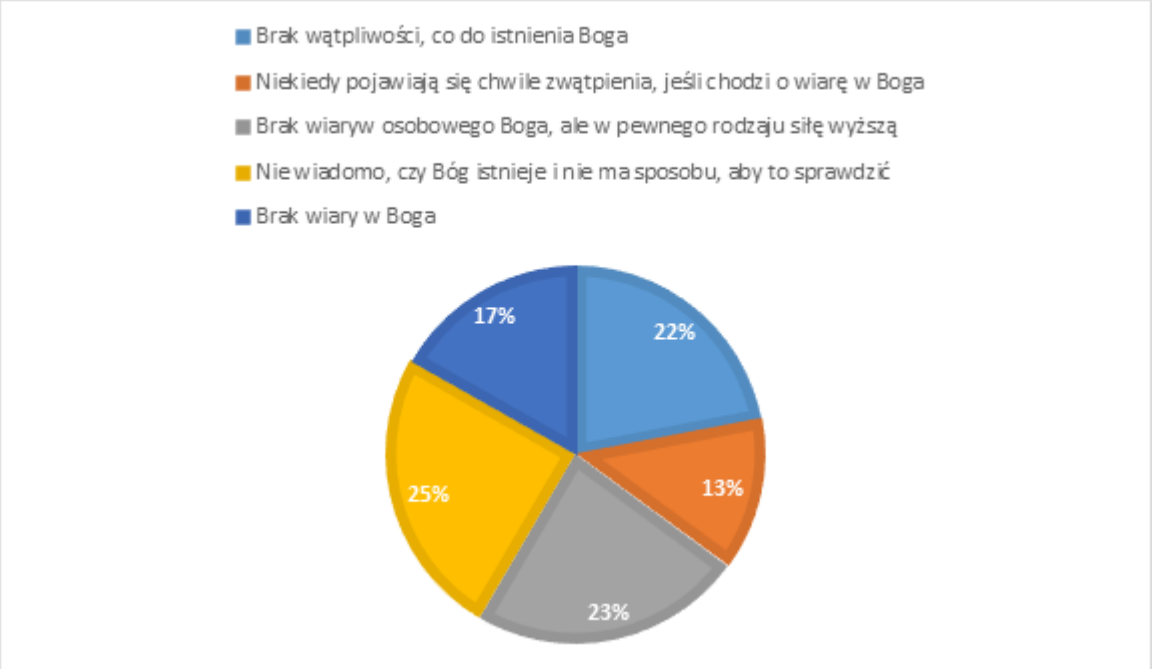

Źródło: opracowanie własne

Badani studenci mieli zaznaczyć na skali od 1 do 5, czy zgadzają się z następującymi stwierdzeniami:

- ***Czułem(am) presję, aby uczestniczyć w praktykach religijnych, pomimo że nie zawsze tego chciałem(am)*** **–** Grupa studentów, którzy zgadzają się z powyższym zdaniem, stanowi 64% całej próby badawczej, z czego 1/3 to osoby zdecydowanie zgadzające się. Odsetek osób o przeciwnym stanowisku wynosi 29%, gdzie 16% badanych zdecydowanie się z tym nie zgadza.
- ***Moje doświadczenia z udziałem w praktykach religijnych pozytywnie wpłynęły na mój stosunek do religii katolickiej*** **–** Ponad połowa ankietowanych (ok. 53%) nie zgadza się z tym twierdzeniem, inne zdanie w tej kwestii ma 29% studentów, a pozostałym 18% ciężko się określić za którąś ze stron.
- ***W przeszłości odczuwałem(am) konflikty między moimi osobistymi przekonaniami a oczekiwaniami religijnymi mojej rodziny*** **–** 45% badanych podpisuje się pod tym, 42% nie zgadza się z takim stanowiskiem, a reszta (13%) jest niezdecydowana.
- ***Moje indywidualne przeżycia związane z religią sprawiają, że jestem bardziej otwarty(a) na inne religie i systemy wierzeń*** **–** liczniejszą grupę stanowią studenci, którzy nie opowiedzieli się za żadnym z tych stanowisk (ok. 26%). Odsetek osób

zgodnych z powyższym wynosi ok. 41%. Natomiast 1/3 badanych ma przeciwne zdanie.

- ***Czuję, że moje przeżycia religijne sprawiają, że chciałbym(a) większego otwarcia polskiego społeczeństwa na różne religie i systemy wartości –*** 53% studentów jest za, ok. 24% waha się pomiędzy dwoma stronami. ok. 23% to grupa osób, które nie zgadzają się z tym stwierdzeniem.

W podziale na płeć zaistniała zgodność, co do prawdziwości stwierdzenia *„Czułem(am) presję, aby uczestniczyć w praktykach religijnych, pomimo że nie zawsze tego chciałem(am)*". Podobnie wygląda sytuacja w związku trafnością zdania: *„Moje doświadczenia z udziałem w praktykach religijnych pozytywnie wpłynęły na mój stosunek do religii katolickiej*", ponieważ badani się z nim nie zgadzają. Diametralnie różne są opinie obu płci na temat: „*W przeszłości odczuwałem(am) konflikty między moimi osobistymi przekonaniami a oczekiwaniami religijnymi mojej rodziny*". Studentki dominowały w grupie osób zdecydowanie zgadzających się z powyższym twierdzeniem, natomiast mężczyźni zdecydowanie nie zgadzali się z tym stanowiskiem.

3.2. Doświadczenia rodzinne

Następna część pytań kwestionariusza miała na celu zbadanie relacji pomiędzy praktykami religijnymi respondentów a wpływem ich rodziny na kształtowanie przekonań religijnych. W analizie uwzględniono odpowiedzi na pytania dotyczące zaangażowania religijnego rodziców, częstotliwości praktyk religijnych oraz wpływu rodziny na postawy religijne.

W kwestii kontaktu z katolickim życiem religijnym zdecydowana większość respondentów (87,8%) wskazała, że ktoś z ich otoczenia zaprezentował im katolickie życie religijne. Może to oznaczać, że religijne praktyki, takie jak uczestnictwo we mszach, modlitwy czy świętowanie tradycyjnych uroczystości, były silnie obecne w ich środowisku. Zaledwie 6,1% badanych odpowiedziało „Nie", wskazując brak takich doświadczeń, a 6,1% podało, że nie pamięta lub nie wie, czy miało z nimi do czynienia. Odpowiedzi te sugerują, że choć katolickie życie religijne odgrywało istotną rolę w życiu większości i zostali oni wprowadzeni do niego przez kogoś z swojego otoczenia, istnieje pewna grupa, dla której religia była mniej znaczącym lub nieobecnym elementem w ich środowisku. Wyniki badania wskazują, że większość badanych studentów, zarówno kobiet, jak i mężczyzn, miała w swoim otoczeniu osobę prezentującą im katolickie życie religijne. Wśród kobiet odsetek ten wynosił 94,9%,

natomiast wśród mężczyzn – 90%. Może to świadczyć o silnym wpływie społecznego kontekstu religijnego na kształtowanie świadomości religijnej młodych ludzi.

Wykres 10. Czy ktoś pokazał respondentom katolickie życie religijne?

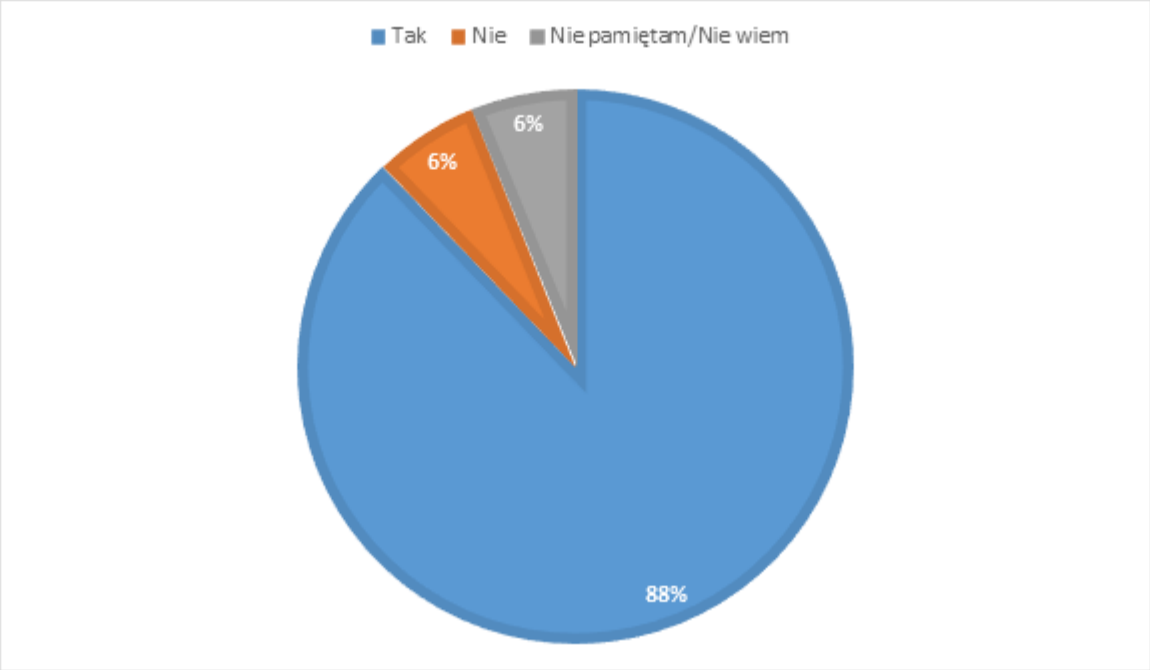

Źródło: opracowanie własne

Następnie respondenci oceniali częstotliwość uczestnictwa swoich matek w praktykach religijnych: Ponad jedna trzecia (36%) respondentów wskazała, że matka uczestniczy w nabożeństwach 1–2 razy w tygodniu. Z kolei 21% odpowiedziało, że matka uczęszcza 3 razy w tygodniu lub więcej, co świadczy o dużym zaangażowaniu religijnym. 15% badanych podało, że matka bierze udział w praktykach około 1–3 razy w miesiącu. 5% zadeklarowało uczestnictwo ich matek w praktykach jako 1–3 razy w roku, natomiast 21,5% wskazało, że ich matka w ogóle nie uczestniczy w praktykach religijnych, podczas gdy 1,5% badanych studentów nie ma kontaktu z matką. Te wyniki pokazują znaczną różnorodność w poziomie zaangażowania matek, przy czym dominująca grupa (ponad połowa) regularnie uczestniczy w praktykach, ale jednocześnie duży odsetek respondentów (21,5%) wskazuje na brak religijności matek. Może to być wynikiem stopniowej zmiany wartości społecznych i spadku religijności w niektórych rodzinach. Studentki najczęściej wskazywały, że ich matki uczestniczyły w nabożeństwach średnio 1-2 razy w tygodniu (40,6%). W przypadku studentów odpowiedzi były bardziej zróżnicowane – zarówno 1-2 razy w tygodniu, jak i brak uczestnictwa uzyskały po 29,5%. Wyniki te sugerują, że regularna praktyka religijna matek może być bardziej zauważalna i istotna w percepcji córek niż synów.

Wykres 11. Udział matki w praktykach religijnych

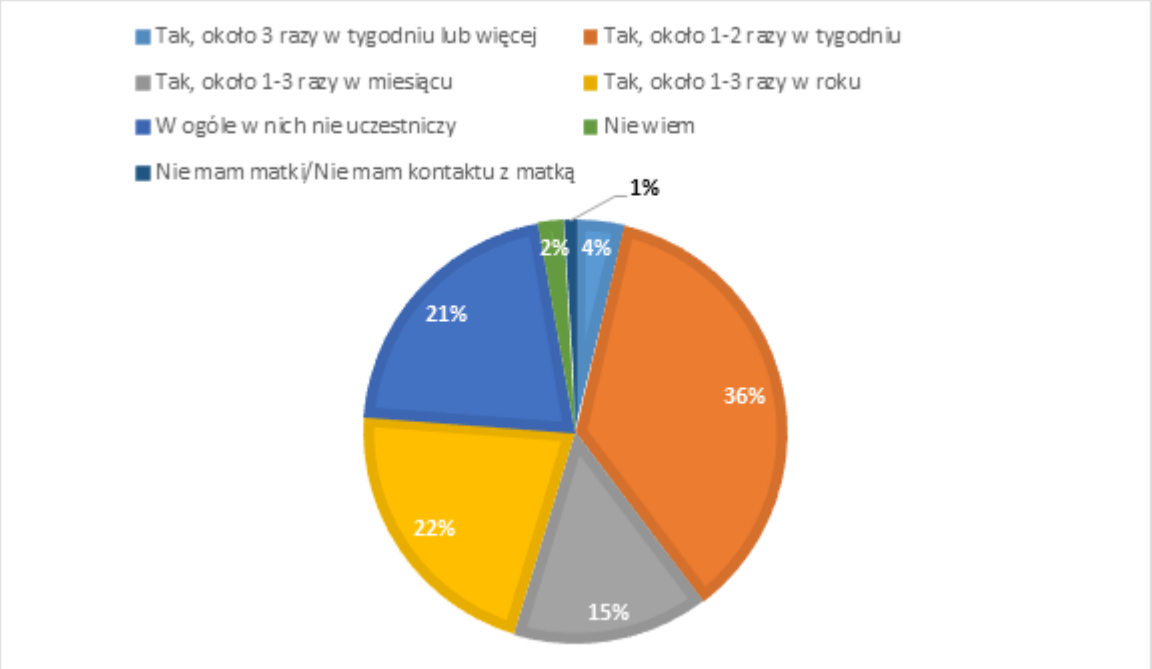

Źródło: opracowanie własne

Praktyki religijne ojców, w porównaniu z matkami, wykazały nieco inne proporcje: 25,7% respondentów wskazało, że ich ojciec uczestniczy w nabożeństwach 1–2 razy w tygodniu. Z kolei 4,2% odpowiedziało, że ich ojciec uczęszcza na nabożeństwa 3 razy w tygodniu lub więcej, 12,1% odpowiedziało, że uczestnictwo ich ojca ogranicza się do 1–3 razy w miesiącu. 24,8% badanych podało, że ich ojciec w ogóle nie uczestniczy w praktykach religijnych. 26,6% wskazywało częstotliwość aktywności religijnej ich ojców jako 1–3 razy w roku. 4,7% badanych studentów zadeklarowało, że nie ma ojca lub nie ma z nim kontaktu. Porównanie z zaangażowaniem matek pokazuje, że ojcowie wykazują niższy poziom aktywności religijnej. Kobiety najczęściej deklarowały, że uczestniczą oni w nabożeństwach 1-2 razy w tygodniu (31,1%) lub 1-3 razy w roku (29,6%). Natomiast mężczyźni najczęściej wskazywali, że ich ojcowie w ogóle nie biorą udziału w nabożeństwach (34,4%). Analiza danych wskazuje na istotne różnice w postrzeganiu religijności ojców przez córki i synów. Może to sugerować, że córki bardziej zwracają uwagę na praktyki religijne ojców lub przypisują im większe znaczenie w kontekście rodzinnej religijności. Mniejsza liczba synów dostrzegających aktywność religijną ojców może również wskazywać na słabsze wzorce religijne przekazywane synom przez ojców lub mniejsze znaczenie, jakie synowie przypisują religijności ojców. Te różnice mogą wynikać z odmiennych relacji emocjonalnych między ojcami a córkami oraz ojcami a synami, co wpływa na percepcję religijności. Córki mogą

bardziej dostrzegać i doceniać religijny aspekt życia ojców, podczas gdy synowie zwracają uwagę na inne cechy relacji, co skutkuje odmiennymi wnioskami na temat ich zaangażowania religijnego.

Wykres 12. Udział ojca w praktykach religijnych

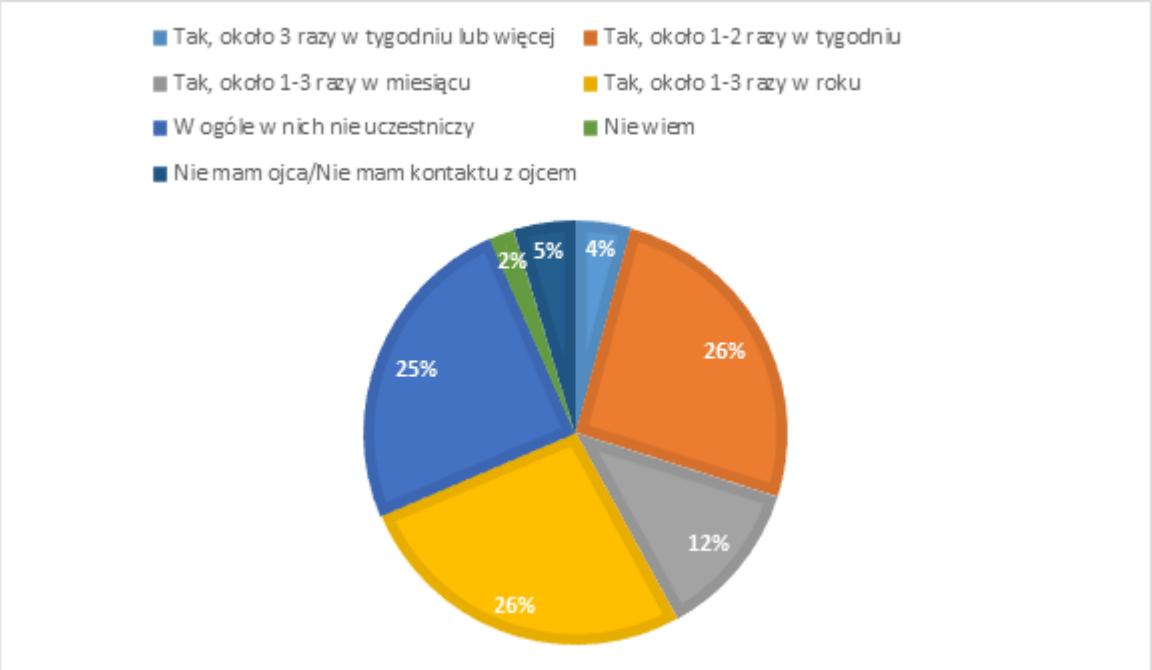

Źródło: opracowanie własne

W ocenie aktywności religijnej rodziców 24,8% respondentów zadeklarowało, że oboje rodzice byli bardzo zaangażowani religijnie. 18,2% wskazało, że tylko jeden z rodziców był aktywny religijnie. Największa grupa, 35%, stwierdziła, że rodzice uczestniczyli w niektórych wydarzeniach religijnych, ale nie byli szczególnie zaangażowani. 16,8% badanych uznało, że rodzice nie uczestniczyli w praktykach religijnych, natomiast 5,1% odpowiedziało „Trudno powiedzieć/Nie wiem". Wyniki te pokazują, że choć dla części badanych religijność rodziców była silnie obecna, to dominującą postawą było umiarkowane lub ograniczone zaangażowanie. Świadczy to o stopniowym spadku aktywności religijnej w rodzinach i rosnącym znaczeniu indywidualnych wyborów duchowych. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni wskazywali, że ich rodzice nie byli aktywni religijnie, ale uczestniczyli w niektórych wydarzeniach religijnych (38,4% kobiet, 32,8% mężczyzn). Wyniki te sugerują, że religijność rodziców była selektywna i ograniczała się do wybranych wydarzeń religijnych, co mogło wpływać na kształtowanie podobnego podejścia u badanych.

Wykres 13. Aktywność religijna rodziców

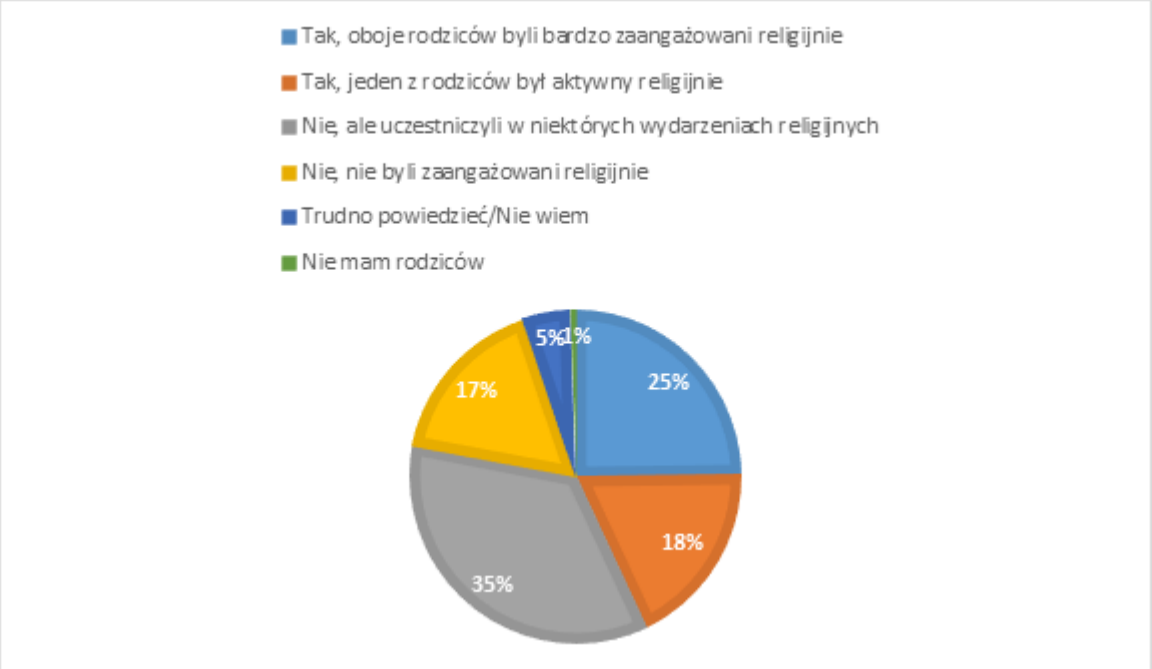

Źródło: opracowanie własne

Respondenci ocenili wpływ rodziców na swoje obecne przekonania następująco: 36,4% wskazało umiarkowany wpływ – rodzice mieli pewien, ale nie decydujący wpływ na kształtowanie ich postaw. 31,8% oceniło wpływ rodziców jako niewielki, co świadczy o procesach indywidualizacji wartości. 16,4% badanych uznało, że ich przekonania są całkowicie niezależne od rodziców. 12,1% stwierdziło, że rodzice mieli bardzo silny wpływ, co świadczy o silnym zakorzenieniu tradycji religijnych w niektórych rodzinach, 3,3% respondentów nie miało zdania na ten temat. Odpowiedzi pokazują, że dla większości badanych wpływ rodziców był umiarkowany lub niewielki, co może odzwierciedlać współczesne procesy emancypacji i indywidualizacji światopoglądu w młodszych pokoleniach[23]. Kobiety częściej wskazywały, że wpływ rodziców na ich przekonania religijne był umiarkowany (39,7%), natomiast mężczyźni najczęściej oceniali ten wpływ jako niewielki (38,1%). Może to sugerować, że kobiety postrzegają religijność rodziców jako bardziej istotny czynnik w kształtowaniu swoich przekonań niż mężczyźni.

[23] J. Mariański, *Indywidualizacja rodziny w ponowoczesnym społeczeństwie*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Lublin 2016, s. 179–191

Wykres 14. Wpływ rodziców na przekonania religijne respondentów

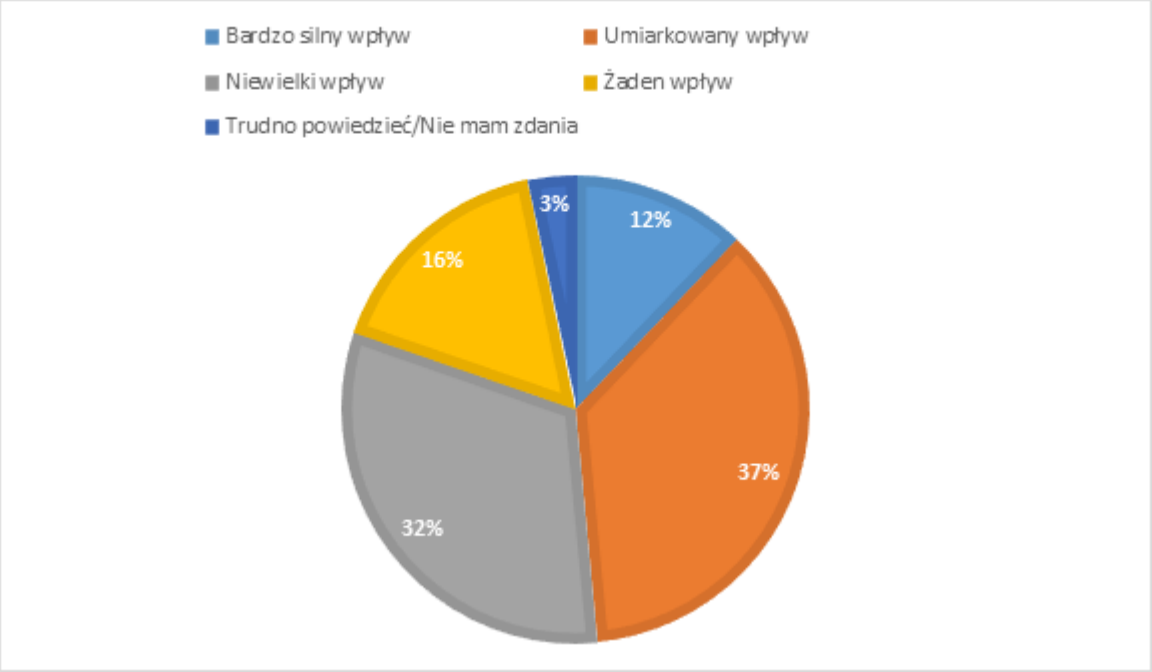

Źródło: opracowanie własne

Odpowiedzi dotyczące roli tradycji religijnych w rodzinie pokazują, że dla 33,2% respondentów tradycje były dość ważne, ale nie zawsze przestrzegane. Kolejne 33,2% wskazało, że tradycje były czasami ważne, ale nie odgrywały istotnej roli. 22,4% badanych przez nas studentów zadeklarowało, że tradycje były bardzo ważne i regularnie przestrzegane, podczas gdy dla 10,3% badanych, że tradycje nie miały znaczenia w ich rodzinie. Niecały 1% (0,9%) respondentów nie miało zdania. Wyniki te pokazują, że choć religijne tradycje są wciąż obecne w wielu rodzinach, to ich znaczenie często sprowadza się do symbolicznej roli w trakcie ważnych uroczystości, co świadczy o ich stopniowym osłabianiu. Studentki częściej uważały, że tradycje religijne były dosyć ważne, choć nie zawsze ich przestrzegano (37,2%). Mężczyźni natomiast wskazywali, że tradycje religijne były niekiedy ważne, ale nie odgrywały istotnej roli w ich życiu (41,3%). Wyniki te mogą wskazywać na bardziej praktyczne podejście kobiet do tradycji religijnych w rodzinie oraz na mniejsze znaczenie tych tradycji w życiu mężczyzn.

Wykres 15. Waga tradycji religijnych w rodzinie

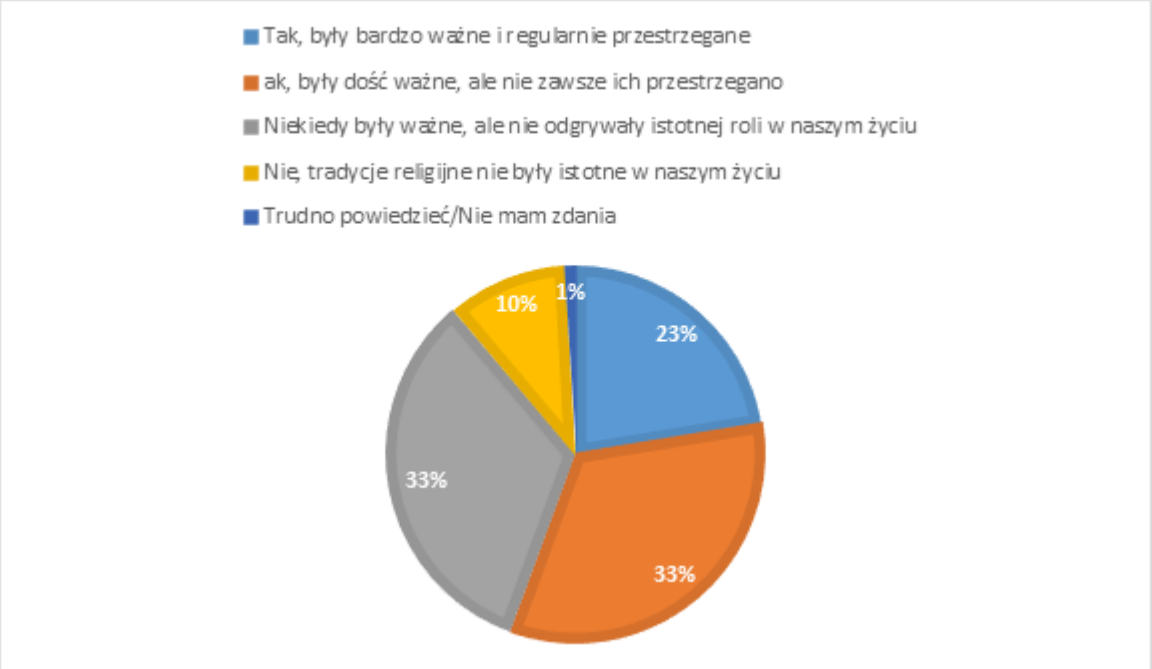

Źródło: opracowanie własne

Na pytanie o różnice w podejściu do religii między respondentami a ich najbliższymi rodzinami: 45,3% respondentów odpowiedziało, że ich podejście w pewnym stopniu się różni od podejścia ich rodziny. Natomiast 19,6% zauważyło już znaczące różnice pomiędzy nimi a członkami ich rodzin. Około jedna trzecia respondentów (31,8) oceniła swoje podejście jako dość podobne do tego które reprezentuje ich rodzina, natomiast 3,3% uznało je za identyczne. Łącznie ponad 64% badanych dostrzega różnice w podejściu do religii między sobą a swoją rodziną. Obie płcie najczęściej deklarowały, że ich podejście do religii w pewnym stopniu różni się od podejścia rodziny (45,6% kobiet, 44,4% mężczyzn). Wynik ten wskazuje na proces indywidualizacji religijności wśród młodych ludzi, którzy, choć wychowani w określonym środowisku religijnym, kształtują własne przekonania w sposób częściowo odmienny od tradycji rodzinnych.

Wykres 16. Różnice w podejściu do religii między respondentami a najbliższą rodziną

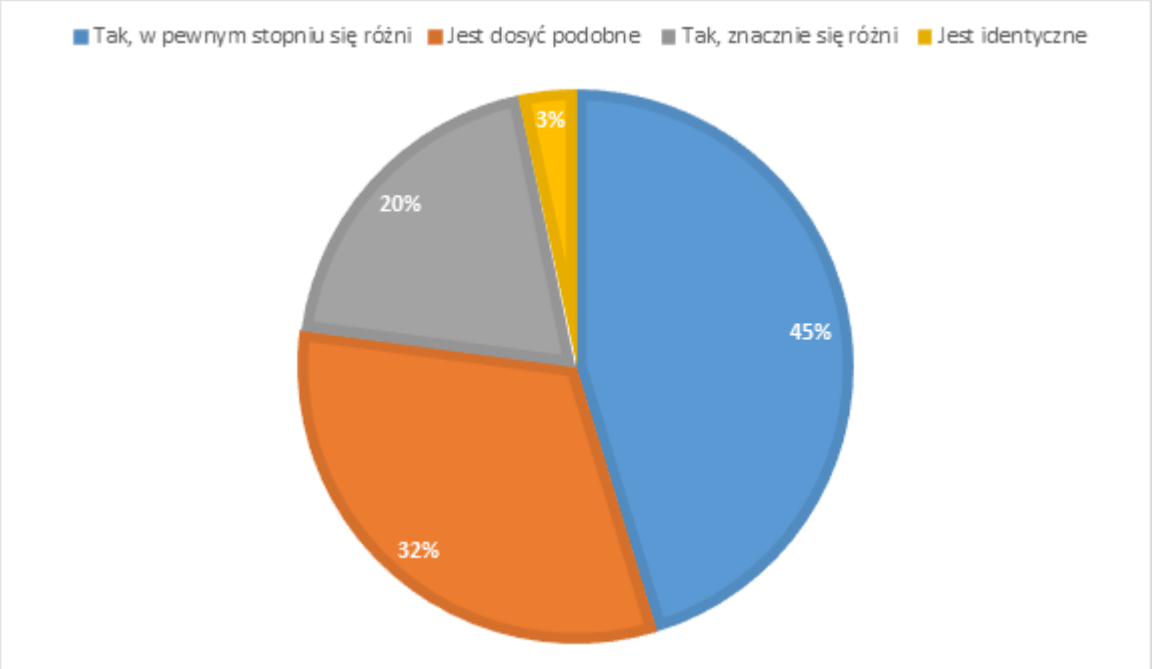

Źródło: opracowanie własne

3.3. Opinie studentów nt. Kościoła katolickiego w Polsce

Badani studenci zostali zapytani o ich ogólną opinię na temat działalności Kościoła katolickiego w Polsce. Wśród respondentów 34,8% oceniło ją jako zdecydowanie złą, a 45,3% jako raczej złą. Natomiast pozytywne opinie były znacznie rzadziej wybierane, 18,4% ankietowanych wskazało, że działalność Kościoła ocenia raczej dobrze, jedynie 1,5% wyraziło zdecydowanie pozytywną opinię na ten temat. Działalność Kościoła katolickiego w znacznej większości – 80,1% jest postrzegana w negatywny sposób respondentów. Nie odnotowano dużego zróżnicowania odpowiedzi ze względu na płeć respondentów. Najczęstszą odpowiedzią w obu grupach było „raczej źle" – wśród kobiet wybrało ją 44,9%, a wśród mężczyzn 49,2%. Warto jednak zauważyć, że w grupie mężczyzn nikt nie wybrał odpowiedzi „zdecydowanie dobrze", podczas gdy wśród kobiet odpowiedź ta pojawiła się jedynie w 2,2% przypadków, co czyni ją najrzadziej wybieraną.

Wykres 17. Ocena działalności Kościoła katolickiego w Polsce

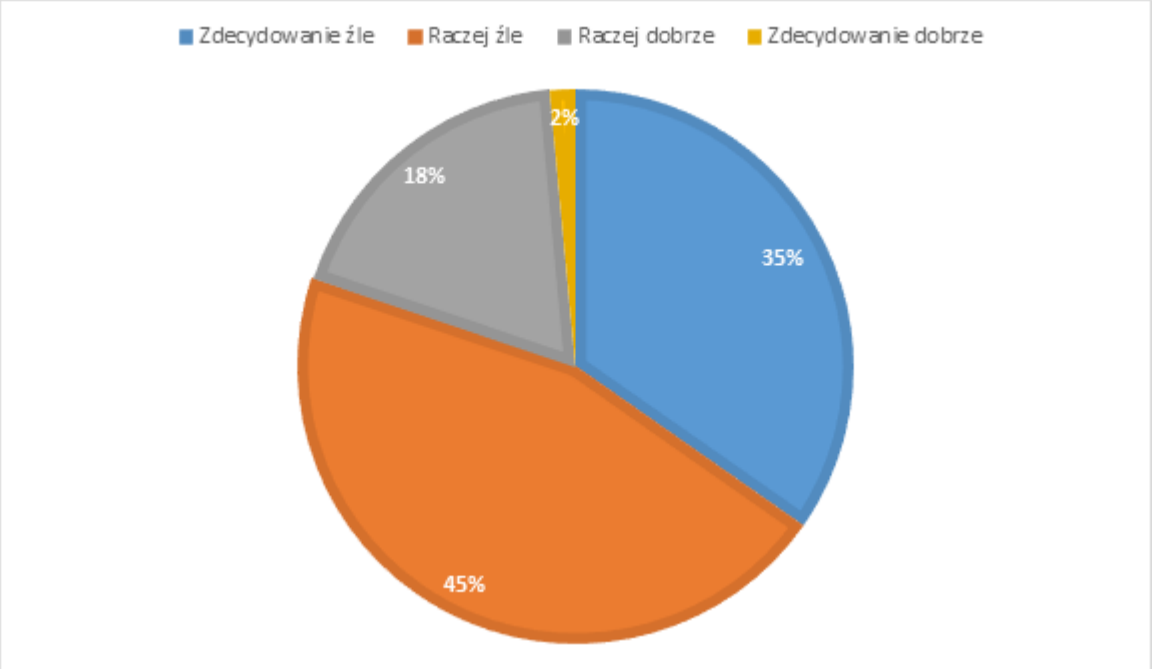

Źródło: opracowanie własne

Podobnie w pytaniu dotyczącym roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym zdecydowana większość respondentów wyraziła negatywne stanowisko – 72,4%. W tym 30% oceniło jako raczej negatywną (Kościół ma za duży wpływ i powinien być bardziej ograniczony), a 42,4% postrzega rolę Kościoła katolickiego jako bardzo negatywną (Kościół nie powinien mieć wpływu na życie publiczne). Neutralne stanowisko zajęło 16,2% respondentów, wskazując na brak jednoznacznej opinii. Pozytywne postrzeganie roli Kościoła katolickiego w Polsce było nieliczne, zaledwie 11,4% badanych ocenia ją pozytywnie. W tym 7,1% jako raczej pozytywna (Kościół ma pewne pozytywne aspekty, ale nie jest to istotne), oraz jedyne 4,3% postrzega bardzo pozytywnie (Kościół pełni ważną i pozytywną rolę). Odpowiedzi te pokazują wyraźną dominację negatywnych opinii zarówno w ogólnej ocenie działania Kościoła, jak i w pełnieniu roli w życiu publicznym. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni najczęściej oceniali rolę Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce jako „bardzo negatywną" – 44,1% kobiet i 37,7% mężczyzn. Warto zauważyć, że studenci częściej niż studentki oceniali tę rolę jako „bardzo pozytywną" – 6,6% w porównaniu do 3,4% kobiet.

Wykres 18. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce

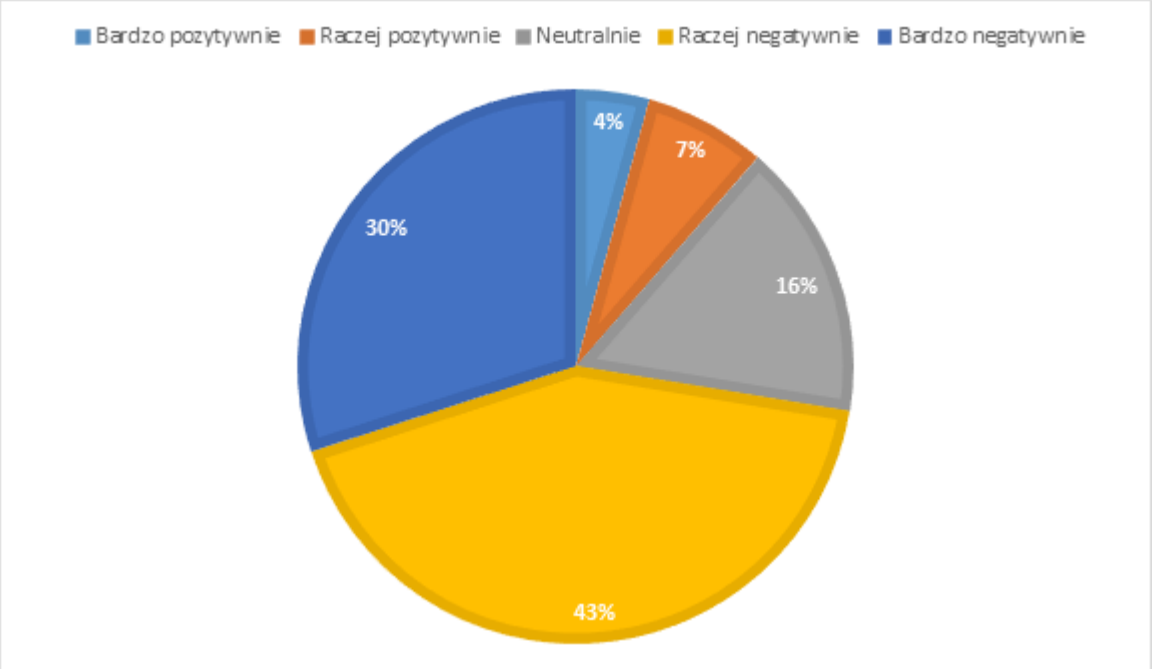

Źródło: opracowanie własne

Aby lepiej zrozumieć osobiste doświadczenia respondentów oraz znaczenie Kościoła zadano pytanie – *Czy odczuwasz wpływ religii katolickiej na Twoje codzienne życie?* Odpowiedzi są zróżnicowane w porównaniu z poprzednimi pytaniami. Jednak wyniki pokazują, że dla większości studentów ma niewielki bądź żaden wpływ na życie codzienne. Największa grupa - 32,7% wskazuje, że religia wpływa na ich życie codzienne w niewielkim stopniu, ograniczając się głównie do okazjonalnych wydarzeń lub refleksji. Aż 29,9% respondentów zadeklarowało całkowity brak wpływu religii katolickiej na swoje życie codzienne. Natomiast 15% odczuwa wpływ religii w niektórych aspektach życia, zwłaszcza przy podejmowaniu ważnych decyzji, a 10,7% deklaruje, że w znacznym stopniu kieruje się zasadami wiary w życiu codziennym. Kolejne 6,1% przyznaje, że religia katolicka bardzo mocno wpływa na ich życie codzienne, kształtuje ona większość ich codziennych wyborów i decyzji. Jedynie 5,6% badanych przyznało, że trudno im ocenić wpływ religii, co może wynikać z braku refleksji nad tą kwestią. Zapytani o wpływ religii katolickiej na ich codzienne życie, respondenci obu płci najrzadziej wskazywali odpowiedź: „bardzo mocny wpływ – religia katolicka kształtuje większość moich codziennych wyborów i decyzji.”. Studentki najczęściej deklarowały brak odczuwalnego wpływu religii na swoje życie codzienne – 35%. Natomiast 41,9% studentów wskazywało, że religia wpływa na ich życie w niewielkim stopniu,

ograniczając się głównie do okazjonalnych wydarzeń lub refleksji, co stanowiło najczęściej wybieraną odpowiedź w tej grupie.

Wykres 19. Wpływ religii katolickiej na codzienne życie studentów

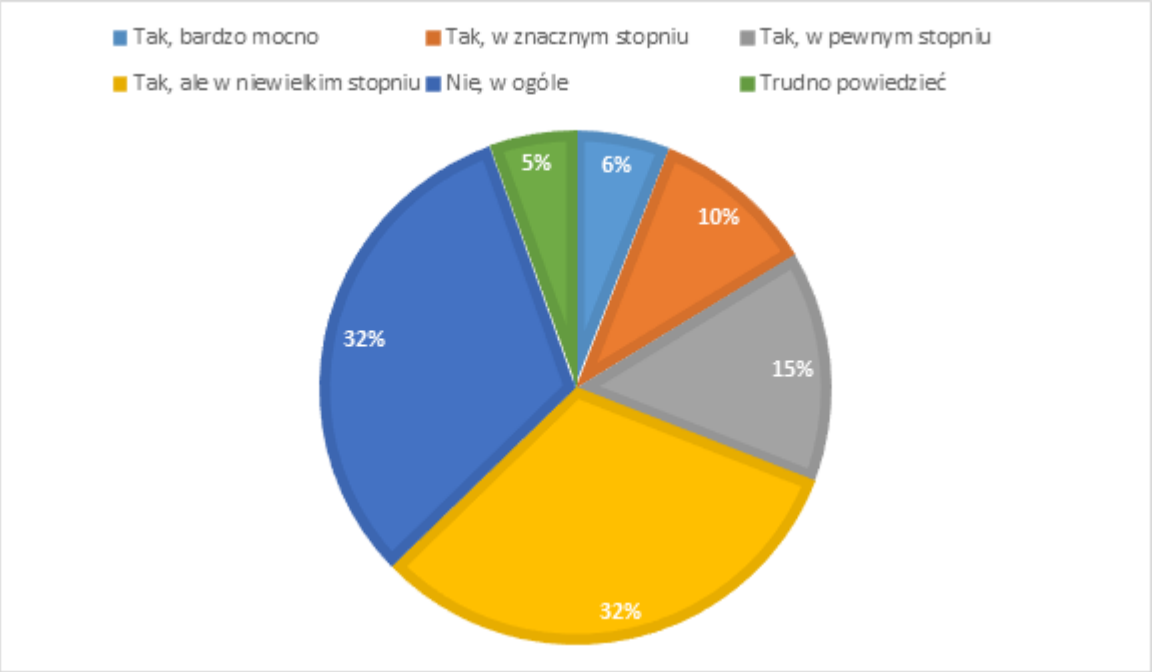

Źródło: opracowanie własne

Respondentów zapytano również o to, czy zauważyli zmianę w swoim stosunku do religii w trakcie studiów. Wyniki wskazują, że dla większości badanych studia nie wpłynęły na zmianę stosunku do religii – 66,8%. Jedyne 6,5% badanych zauważyło bardziej pozytywne podejście do religii w trakcie studiów, Jednocześnie 6,1% respondentów deklaruje mniejsze zaangażowanie religijne, a 4,2% wskazuje na bardziej negatywny stosunek do religii. Co istotne, 9,3% badanych przyznało, że stali się bardziej krytyczni wobec religii. Najmniejszy odsetek odpowiedzi dotyczył większego zaangażowania religijnego – jedynie 1,9% wskazało, że ich zaangażowanie wzrosło. Większość respondentów nie zauważyła zmian w swoim stosunku do religii w trakcie studiów. Taką odpowiedź wybrało 68,1% kobiet i 74,6% mężczyzn. Najrzadziej wybieraną odpowiedzią przez kobiety było „tak, bardziej się zaangażowałam" (2,8%). W przypadku mężczyzn po 5,1% wybrało odpowiedzi „tak, mój stosunek do religii stał się bardziej pozytywny" oraz „tak, mój stosunek do religii stał się bardziej negatywny".

Wykres 20. Zmiana w stosunku do religii katolickiej studentów w trakcie trwania studiów w ich ocenie

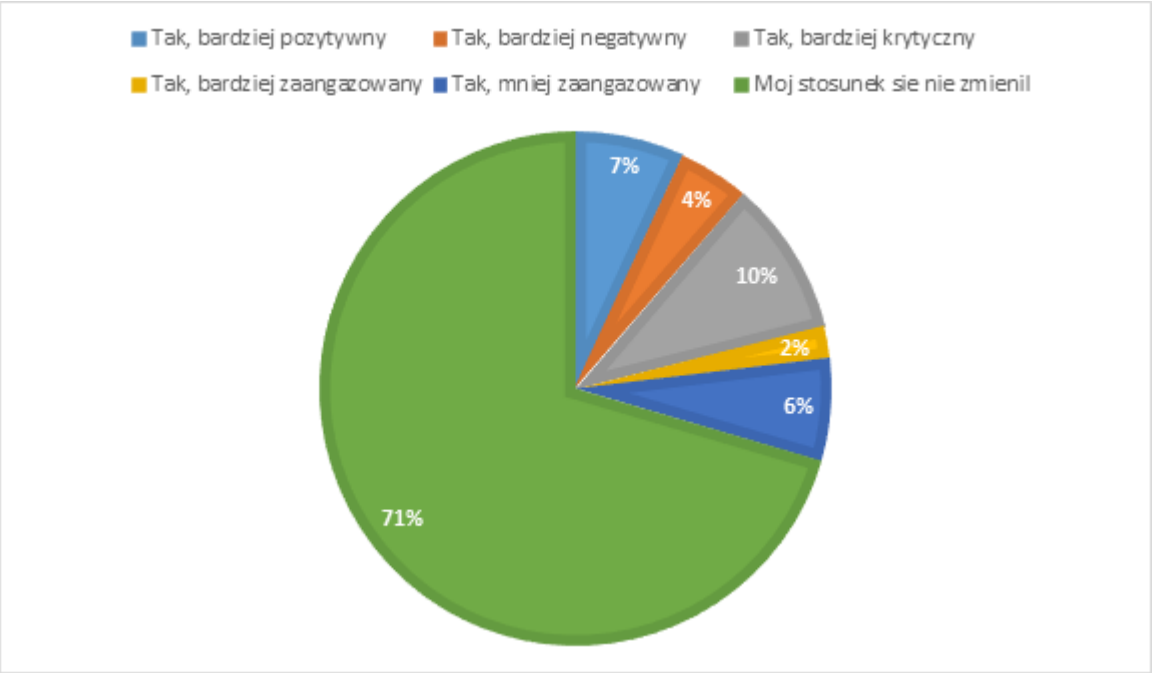

Źródło: opracowanie własne

Aby lepiej zrozumieć opinie studentów zostało zadane pytanie otwarte. Odpowiedzi na pytanie jakościowe dotyczące czynników wpływających na zmianę postrzegania Kościoła katolickiego zostały zakodowane, przekształcone na dane ilościowe i przyporządkowane do sześciu głównych kategorii, które najczęściej występowały w odpowiedziach respondentów. Najrzadziej wskazywano na poszerzenie wiedzy jako czynnik zmieniający podejście do religii – 11,5%. Dla 15,4% respondentów okres dorastania był momentem przewartościowania postrzegania Kościoła. Po 17,3% otrzymały powody takie jak, wpływ innych ludzi oraz duży wpływ na sprawy publiczne. Taka sama sytuacja wystąpiła z zachowaniem ludzi Kościoła oraz osobistymi doświadczeniami życiowymi – obydwa powody otrzymały po 19,2%. Dane uzyskane w tym pytaniu uzupełniają wcześniej przedstawione wyniki, wskazując na bardziej złożone i wielowymiarowe procesy kształtowania opinii młodych ludzi wobec Kościoła katolickiego. Powody zmiany podejścia do religii różniły się w zależności od płci. Wśród kobiet najczęściej wskazywano na „zachowanie ludzi Kościoła" (23,1%) oraz „wpływ innych ludzi" (20,5%). W przypadku mężczyzn dominującymi powodami były „osobiste doświadczenia życiowe" (38,5%) oraz „duży wpływ religii na sprawy publiczne" (30,8%).

Wykres 21. Co wpłynęło na zmianę postrzegania Kościoła przez studentów?

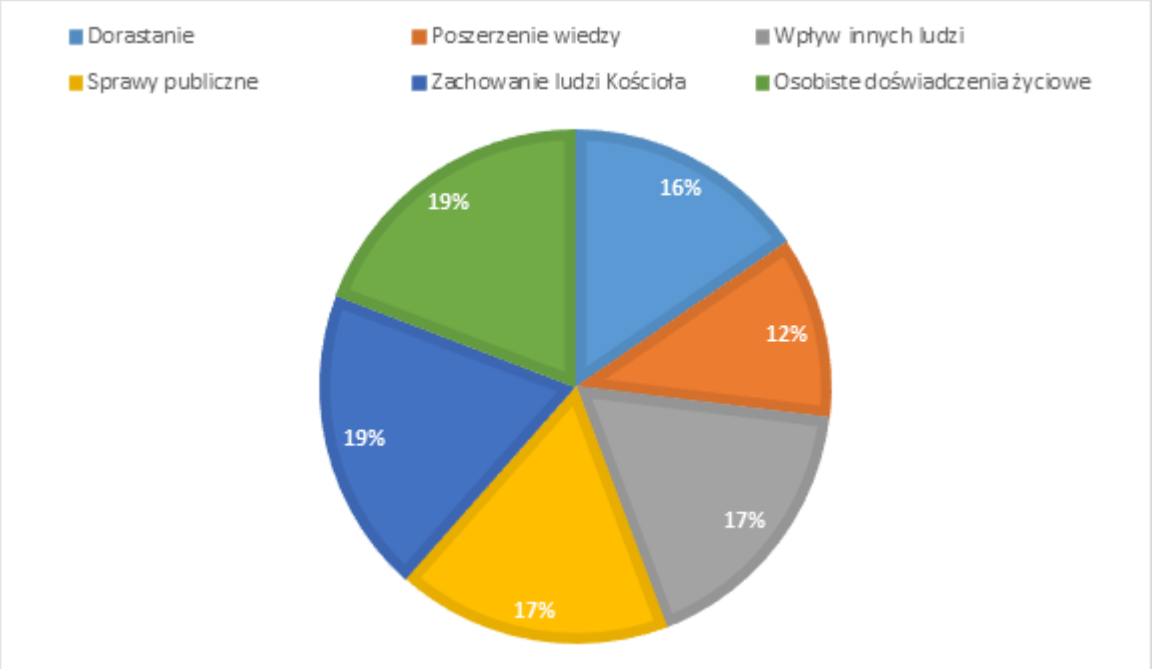

Źródło: opracowanie własne

Badani studenci mieli zaznaczyć na skali od 1 do 5, czy zgadzają się z następującymi stwierdzeniami:

- ***Uważam, że religia katolicka ma zbyt duży wpływ na życie społeczne w Polsce.*** - prawie połowa - 48,1% respondentów zdecydowanie zgadza się ze stwierdzeniem, 22,0% raczej się zgadza. Po 10,7% odpowiedz pomiędzy oraz raczej się nie zgadzam. Najmniej badanych zdecydowanie się nie zgadza - 8,4%.
- ***Uważam, że religia katolicka powinna mieć mniejszy wpływ na decyzje polityczne w Polsce.*** - ponad połowa badanych - 65,9% zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem. 15,9% raczej się zgadza, natomiast 5,1% raczej się nie zgadza. Po 6,5% odpowiedz pomiędzy oraz zdecydowanie się nie zgadza.
- ***Czuję, że w Polsce osoby o innych poglądach religijnych niż katolickie są mniej akceptowane społecznie.*** - odpowiedzi były bardziej zróżnicowane w porównaniu z innymi stwierdzeniami. Zdecydowanie się zgadza ⅓ respondentów, raczej się zgadza 29,9%. Waha się 11,7%, natomiast za raczej się zgadzam odpowiedziało 14,0%, a 11,2% za zdecydowanie się nie zgadzam.
- ***Uważam, że w polskich szkołach powinno się uczyć o różnych religiach i światopoglądach, a nie tylko o katolicyzmie.*** - 56,1% badanych zdecydowanie się

zgadza, 22,4% raczej się zgadza. Waha się 12,1% respondentów, natomiast jedyne 2,8% raczej się zgadza oraz 6,5% zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem.

- ***Moim zdaniem instytucje publiczne powinny zachować neutralność światopoglądową.*** - odpowiedzi były mniej zróżnicowane niż w innych stwierdzeniach. Aż 64,5% zdecydowanie się zgadza, a 15,4% raczej się zgadza. Natomiast 7,9% waha się pomiędzy, jedyne 5,6% raczej się nie zgadza oraz 6,5% zdecydowanie się nie zgadza.
- ***Czuję, że większa otwartość na inne religie i światopoglądy mogłaby wzbogacić społeczeństwo polskie.*** - 7,9% zdecydowanie się nie zgadza, raczej się nie zgadza - 7,5%, waha się 11,7% respondentów, 26,2% raczej się zgadza, natomiast prawie połowa- 46,7% zdecydowanie się zgadza.
- ***Czuję, że osoby mocno wierzące często mają bardziej krytyczne podejście do innych religii lub światopoglądów.*** - 5,6% zdecydowanie się nie zgadza, 7,0% raczej się nie zgadza, 11,2% waha się, natomiast 32,2% raczej się zgadza, najwięcej odpowiedzi było na zdecydowanie się zgadzam - 43,9%.
- ***Uważam, że Polska powinna promować większą tolerancję wobec mniejszości religijnych.*** - 5,6% zdecydowanie się nie zgadza, 6,1% raczej się nie zgadza, waha się 11,2%, raczej się zgadza 26,6%, natomiast najwięcej osób jest za zdecydowanie się zgadzam - 50,5%.

Na pytanie dotyczące poparcia obecności symboli religijnych (np. krzyży) w instytucjach publicznych, aż ¼ wszystkich respondentów nie ma zdania na temat zdania. Zdecydowanie przeciwni obecności symboli religijnych w instytucjach publicznych jest 23,8%, raczej nie natomiast 21,0%. Pozytywnie rozpatruje to jedynie 29,5%, 15% - raczej tak, jedyne 14,5% zdecydowanie tak. Na to pytanie 33,3% kobiet odpowiedziało „zdecydowanie nie", co było najczęściej wybieraną odpowiedzią. W grupie mężczyzn odpowiedź „zdecydowanie nie" również dominowała, osiągając wynik 29,2%.

Wykres 22. Poparcie dla obecności symboli religijnych w instytucjach publicznych

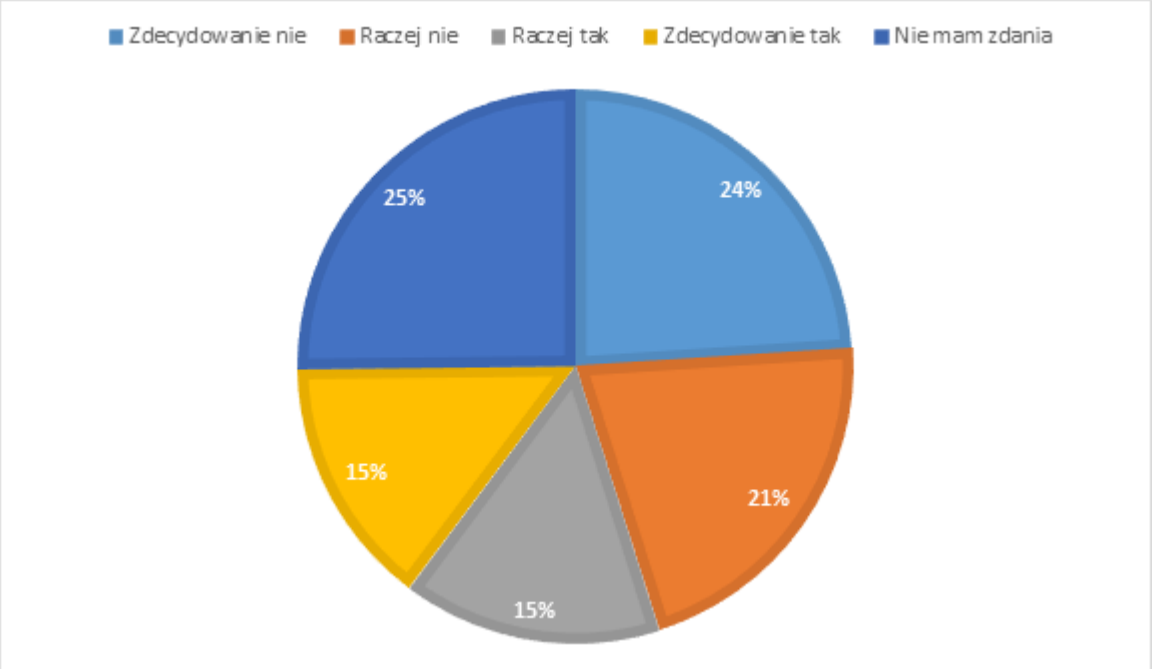

Źródło: opracowanie własne

4. Analiza porównawcza: doświadczenia rodzin studentów

Analiza porównawcza w oparciu o doświadczenia rodzinne oraz społeczne studentów pozwoliła na wyciągnięcie interesujących wniosków dotyczących wpływu otoczenia na kształtowanie ich postaw religijnych. Wyniki badań wskazują, że zdecydowana większość badanych wychowywała się w środowisku o katolickim charakterze, co znacząco wpłynęło na ich świadomość religijną. Wyłoniła się również różnica związana z płcią – kobiety częściej podkreślały regularne uczestnictwo swoich matek w praktykach religijnych, co mogło przełożyć się na większe zaangażowanie religijne córek w dorosłym życiu. Z kolei mężczyźni częściej zauważali mniejsze zaangażowanie ojców, co mogło wpływać na ich bardziej zdystansowaną postawę wobec tradycyjnych form religijności. Te dane wskazują na asymetrię w percepcji roli rodziców w przekazywaniu wartości religijnych oraz na proces indywidualizacji religii wśród młodych ludzi.

4.1. Doświadczenia rodzin studentów

Badanie ukazuje, że zarówno społeczne, jak i rodzinne konteksty religijne odgrywają ważną rolę w kształtowaniu świadomości religijnej młodych ludzi, choć zauważalne są pewne różnice związane z płcią oraz indywidualizacją religijności. Wyniki wskazują, że większość studentów miała w swoim otoczeniu osoby prezentujące katolickie życie religijne, co podkreśla silny wpływ społecznego kontekstu na ich postawy religijne. W przypadku kobiet odsetek ten wyniósł 94,9%, a wśród mężczyzn 90%, co potwierdza, że środowisko społeczne ma znaczący udział w kształtowaniu religijności młodych ludzi. Regularne uczestnictwo matek w nabożeństwach było szczególnie zauważalne przez córki. Kobiety najczęściej wskazywały, że ich matki brały udział w praktykach religijnych 1–2 razy w tygodniu, co kontrastuje z bardziej zróżnicowanymi odpowiedziami studentów dotyczących obecności ich matek na nabożeństwach. Ojcowie z kolei byli częściej postrzegani jako mniej zaangażowani religijnie. Mężczyźni wskazywali, że ich ojcowie w ogóle nie uczestniczyli w nabożeństwach, co może świadczyć o mniejszym wpływie religijności ojców na kształtowanie ich postaw religijnych. Ten asymetryczny wpływ matek i ojców odzwierciedla różnice w postrzeganiu roli rodziców w przekazywaniu wartości religijnych. Religijność rodziców była selektywna – ograniczała się do wybranych wydarzeń religijnych. Ten rodzaj praktykowania religii mógł przyczynić się do kształtowania podobnego podejścia u młodych ludzi, którzy coraz częściej wybierają bardziej autonomiczne i elastyczne formy uczestnictwa w życiu religijnym. Wpływ rodziców na przekonania religijne dzieci był oceniany różnie w zależności od płci. Kobiety częściej wskazywały umiarkowany wpływ rodziców, podczas gdy mężczyźni najczęściej oceniali go

jako niewielki. Te dane wskazują, że religijność rodziców jest bardziej istotnym czynnikiem w kształtowaniu świadomości religijnej córek niż synów. Znaczenie tradycji religijnych w rodzinie również różniło się między płciami. Kobiety częściej postrzegały je jako dość ważne, choć nie zawsze przestrzegane, podczas gdy mężczyźni nadawali im mniejsze znaczenie, traktując je raczej jako element życia o ograniczonym wpływie na ich codzienność. Jednocześnie obie płcie deklarowały różnice między swoim podejściem do religii a tradycjami rodzinnymi, co wskazuje na proces indywidualizacji religijności.

Badanie dotyczące wpływu otoczenia religijnego na młodych studentów wskazuje na wyraźną rolę rodziny w kształtowaniu postaw religijnych, choć obserwuje się również istotne różnice w percepcji tej roli w zależności od płci. Wyniki badań pokazują, że większość studentów miała w swoim otoczeniu osoby, które pokazały im katolickie życie religijne, co wskazuje na istotny wpływ społecznego kontekstu religijnego w rodzinach. Kobiety częściej niż mężczyźni wskazywały, że ich matki regularnie uczestniczyły w nabożeństwach, co mogło wpływać na ich wyraźniejsze postrzeganie praktyk religijnych jako ważnego wzorca. Mężczyźni natomiast zwracali uwagę na mniejsze zaangażowanie religijne ojców, co sugeruje, że ich postrzeganie religijności jest mniej związane z tradycyjnymi praktykami rodzinnymi.

Janusz Mariański[24] podkreśla, że procesy indywidualizacji w Polsce prowadzą do odchodzenia od tradycyjnie sankcjonowanych norm i wzorców na rzecz subiektywnego przeżywania religii. Przejawia się to w synkretyzmie religijnym oraz estetyzacji praktyk duchowych, co jest wyrazem dążenia młodych ludzi do większej autonomii w wyrażaniu swojej religijności. Badania Mariańskiego wskazują również na rosnącą różnicę między podejściem młodszych pokoleń a tradycyjnymi wartościami, szczególnie w rodzinach o zróżnicowanym stopniu zaangażowania religijnego. W tym kontekście należy odwołać się do badań Piotra Gąsienicy-Daniela[25], który zauważa, że selektywność religijności rodziców może kształtować podobne podejście u młodych ludzi. Rodzice, szczególnie ojcowie, w coraz mniejszym stopniu uczestniczą w praktykach religijnych, co może wpływać na postawy synów. Z kolei matki, które wykazują większe zaangażowanie, stanowią ważniejszy wzorzec religijny dla córek. To zróżnicowanie w roli rodziców w procesie przekazu wartości religijnych jest

[24] J. Mariański, *Indywidualizacja religijna i moralna jako mega trend społeczno-kulturowy*, Zeszyty Naukowe KUL 66 (2023), nr 1 (261), s. 141–144.
[25] P. Gąsienica-Daniel, *Sekularyzacja - Indywidualizacja - Prywatyzacja. Przemiany religijności Polaków w latach 1997 -2015 w kontekście twierdzeń teorii sekularyzacji*, Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 2023

zgodne z wynikami analiz wskazujących na większą widoczność matek w kontekście praktyk religijnych.

4.2. Doświadczenia rodzinne studentów a ich doświadczenia indywidualne i opinie o Kościele katolickim w Polsce

Analiza porównawcza w oparciu o doświadczenia rodzinne oraz indywidualne studentów, w pierwszym module ankiety pozwoliła na wysnucie kilku ciekawych wniosków. Spośród wszystkich badanych wyłoniła się grupa osób, którzy za młodu uczestniczyli wraz z rodzicami w praktykach religijnych i zwyczaj ten pozostał również w ich dorosłym, studenckim życiu. Grupa ta stanowi prawie ⅓ próby badawczej, gdzie 19% stanowią kobiety, a 8,6% mężczyźni. Korelacja dwóch zmiennych: obecne czynne uczestnictwo studentów w życiu Kościoła oraz aktywni religijnie rodzice, wyszła równa 1. Jest to silna korelacja, która oznacza, że wraz ze wzrostem wartości jednej cechy następuje wzrost wartości drugiej. Czyli im więcej rodziców studentów praktykowało religijnie, tym więcej studentów kontynuuje to do teraz. Z drugiej strony znalazły się również przypadki wśród badanych, że są aktywni religijnie, mimo że ich najbliżsi nie – ok. 6%. Odsetek takich studentów jest niski, ale istotny statystycznie.

Analiza porównawcza pozwoliła również sprawdzić, jaki jest stosunek aktywnych studentów do nieuczestniczących, przy założeniu, że obie te grupy były wychowywane początkowo w duchu religii katolickiej jako aktywni uczestnicy. Wyniki wskazują, że 12% badanych całkowicie zrezygnowało z praktyk religijnych, podczas gdy ich rodzice nadal pozostają aktywni w Kościele.

Pytanie ze skalą Likerta w sekcji *Pytania o doświadczenia indywidualne* umożliwiło pogłębioną interpretację odpowiedzi na dwa wyszczególnione aspekty: 1) Czy studenci, którzy doświadczyli presji ze strony swoich bliskich, żeby uczestniczyli w praktykach religijnych, mimo że nie zawsze tego chcieli, poskutkowało tym, że odsunęli się oni od aktywnego uczestnictwa? 2) Czy liczna jest grupa studentów, którzy w przeszłości odczuwali konflikty pomiędzy własnymi przekonaniami a wartościami i naukami religii katolickiej, którzy zrezygnowali z praktykowania? W rezultacie otrzymane wyniki sugerują, że: 1) wśród badanych ⅓ doświadczyła presji i może to stanowić przyczynę, dla której studenci już nie praktykują; 2) 21,5 % ankietowanych odczuwało konflikt wewnętrzny z naukami Kościoła katolickiego, co być może poskutkowało odsunięciem się od aktywnego uczestnictwa. Powyższe stwierdzenia są ogólnoteoretyczne i należy mieć na uwadze, że wymienione

przyczyny nie muszą prowadzić w sposób prostolinijny do odejścia z Kościoła. Bowiem badani studenci mogli mieć inne powody niż dwa wyżej opisane.

Dalsza analiza uwypukliła różnice między płciami w ocenie działalności oraz roli Kościoła katolickiego w Polsce pomiędzy kobietami i mężczyznami. Te różnice są ściśle powiązane zarówno z poziomem religijnej aktywności ich rodziców w przeszłości, jak i z postrzeganym wpływem rodziców na obecne przekonania respondentów. W przypadku kobiet, których rodzice byli aktywni religijnie, przeważa krytyczne nastawienie wobec działalności Kościoła katolickiego w Polsce. W tej grupie aż 38,5% oceniło działalność Kościoła jako raczej złą. Natomiast mężczyźni wychowani w podobnych religijnie zaangażowanych rodzinach znacznie częściej prezentują pozytywne oceny – aż 75% z nich uważa działalność Kościoła za raczej dobrą. Podobne różnice zauważalne są w ocenie roli Kościoła w życiu publicznym. Kobiety, których rodzice byli religijnie aktywni, w dużej mierze uznają, że Kościół ma zbyt duży wpływ na życie publiczne i powinien być bardziej ograniczony – takiej odpowiedzi udzieliło 30,8% z nich. Mężczyźni z tej samej grupy rodzinnej są bardziej powściągliwi w ocenach i w większości pozostają neutralni – 33,3% nie ma jednoznacznej opinii na temat roli Kościoła. Osoby, które przypisały swoim rodzicom bardzo duży wpływ na kształtowanie obecnych przekonań religijnych, oceniają działalność Kościoła w Polsce pozytywnie. W tej grupie pozytywne oceny wyraziło 68,4% kobiet oraz 66,7% mężczyzn. Wyniki te sugerują, że silne religijne oddziaływanie rodziców sprzyja przychylnemu postrzeganiu działalności Kościoła. Z kolei w grupie respondentów, którzy uznali wpływ rodziców na swoje przekonania za zerowy, oceny są skrajnie negatywne. Kobiety z tej grupy częściej prezentują radykalne stanowisko – aż 63,6% z nich oceniło działalność Kościoła zdecydowanie źle. Mężczyźni wykazali się mniejszym stopniem krytycyzmu, choć i tutaj negatywne oceny były wyraźne – 46,2% z nich wybrało odpowiedź zdecydowanie źle. Podobne tendencje zaobserwowano w ocenie roli Kościoła w życiu publicznym. Mężczyźni, którzy przypisali swoim rodzicom bardzo duży wpływ na kształtowanie ich poglądów, często oceniali rolę Kościoła w życiu publicznym bardzo pozytywnie – co trzeci badany z tej grupy uznał, że Kościół pełni ważną i pozytywną rolę. Z kolei kobiety z tej samej grupy wykazywały większą powściągliwość w ocenach – 38,9% z nich nie miało jednoznacznej opinii na ten temat, co wskazuje na bardziej neutralne stanowisko wobec roli Kościoła. Znacznie bardziej krytyczne stanowisko wobec Kościoła prezentowali respondenci, którzy uznali, że rodzice nie mieli żadnego wpływu na ich obecne przekonania. W tej grupie aż 86,4% kobiet oceniło rolę Kościoła w życiu publicznym jako bardzo negatywną, uznając, że Kościół ma zbyt duży wpływ i nie powinien odgrywać roli

w życiu publicznym. Mężczyźni z tej grupy wyrazili podobne poglądy – 84,6% zgodziło się, że Kościół ma nadmierny wpływ na życie publiczne i nie powinien mieć żadnego wpływu. Powyższe wyniki wskazują na wyraźne różnice między płciami w postrzeganiu działalności i roli Kościoła. Kobiety częściej prezentują krytyczne i bardziej radykalne poglądy wobec Kościoła, szczególnie w przypadku, gdy wpływ rodziców na ich religijność był zerowy. Mężczyźni natomiast wykazują większą skłonność do pozytywnej lub neutralnej oceny, zwłaszcza w sytuacji, gdy rodzice mieli znaczący wpływ na ich religijne przekonania. Wyniki sugerują, że wpływ rodziców odgrywa istotną rolę w kształtowaniu postaw wobec Kościoła – silny wpływ rodziców sprzyja pozytywnemu postrzeganiu Kościoła, natomiast brak takiego wpływu wiąże się z wyraźnie negatywnymi ocenami.

Wykres 23. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym z rodzicami aktywnymi religijnie

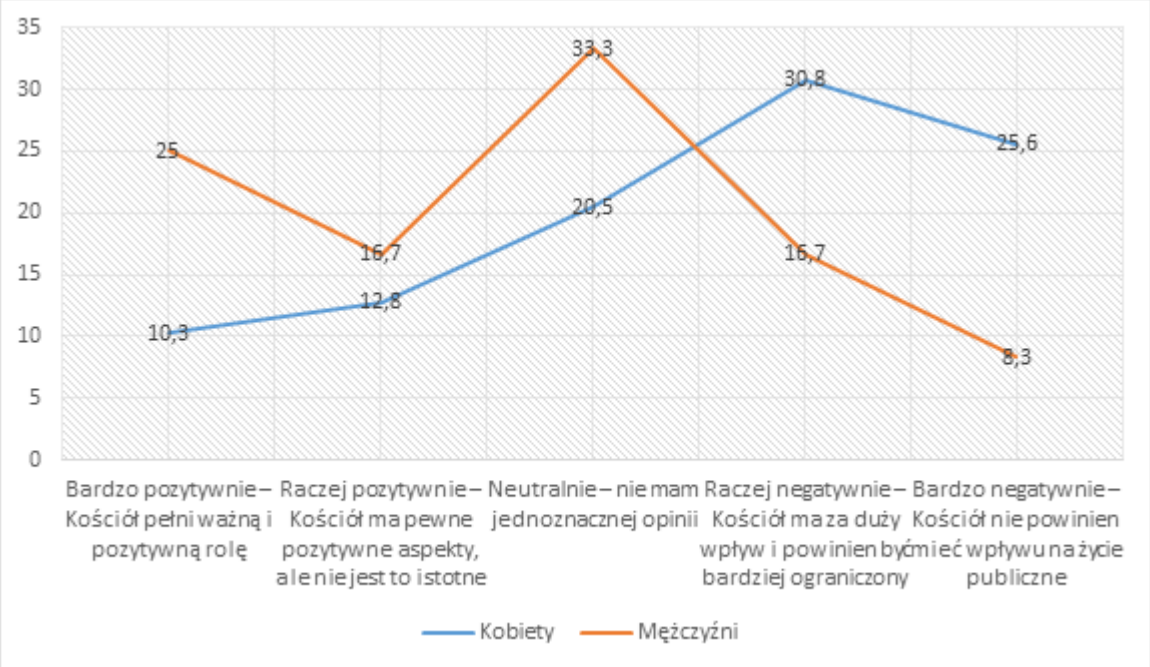

Źródło: opracowanie własne

Wykres 24. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym przy dużym wpływie rodziców

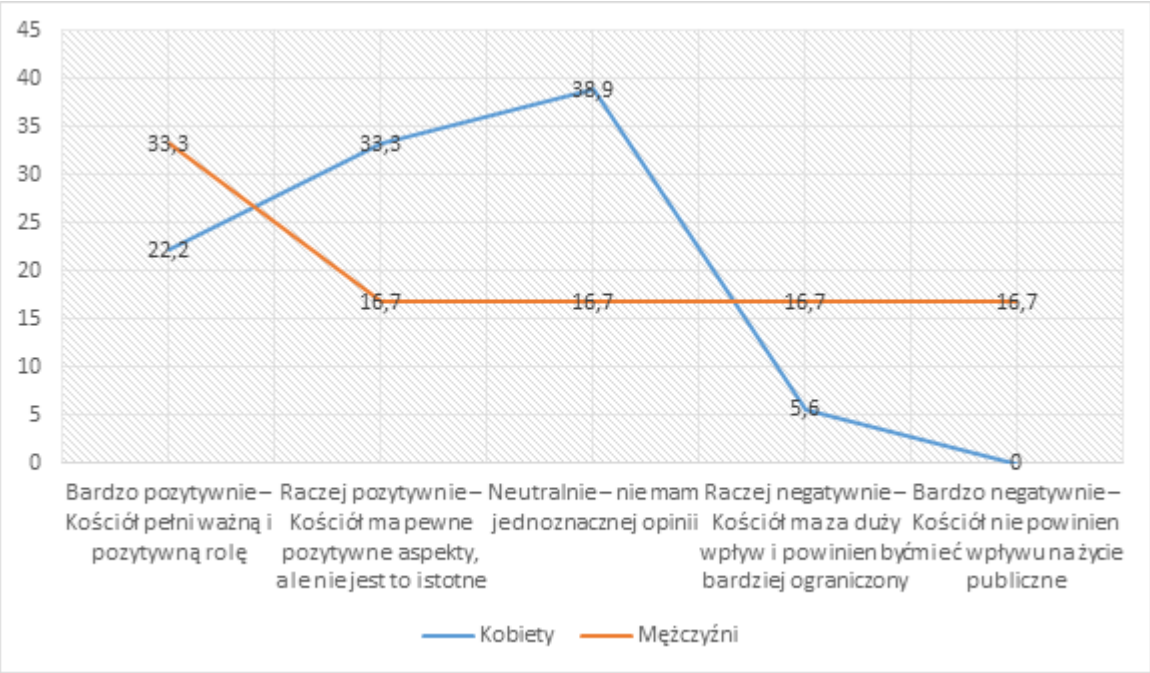

Źródło: opracowanie własne

Wykres 25. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym przy żadnym wpływie rodziców

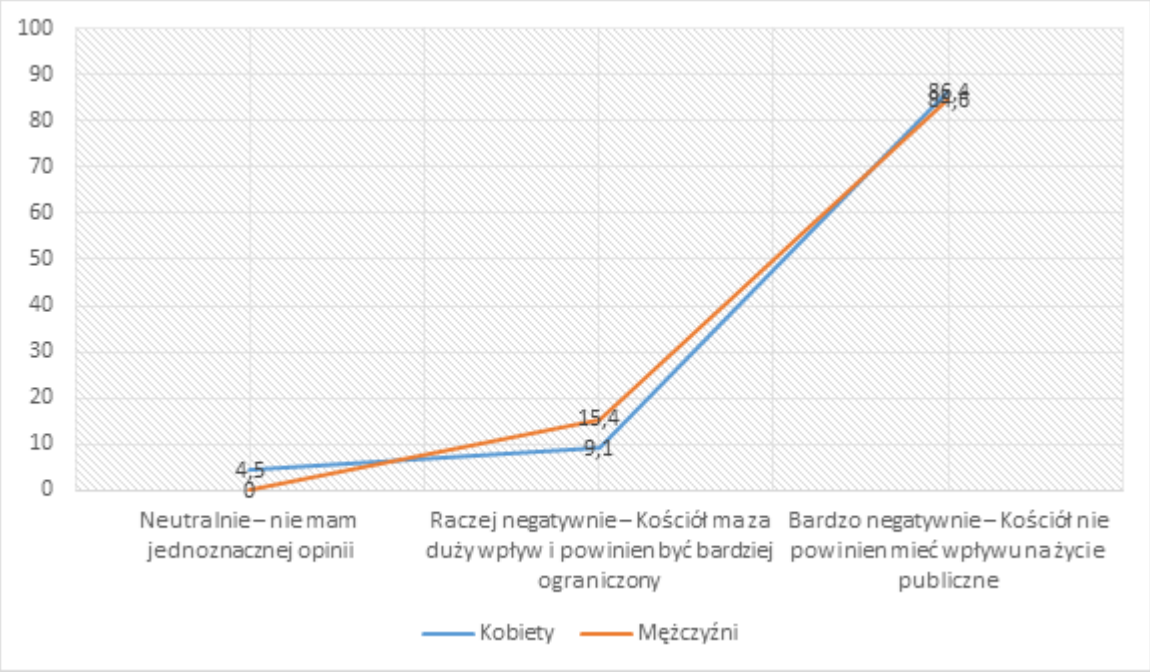

Źródło: opracowanie własne

Analiza danych w pytaniu ze skalą Likerta w sekcji *Pytania o opinie dot. Kościoła katolickiego* wskazuje na istotne różnice w postawach wobec religii i jej wpływu na życie społeczne oraz polityczne w Polsce, szczególnie w odniesieniu do młodych ludzi wychowanych w środowiskach o mniej rygorystycznym podejściu do religijności. Wychowanie w rodzinach, które ograniczały się do uczestnictwa w wybranych wydarzeniach religijnych, wpłynęło na kształtowanie bardziej niezależnego i elastycznego podejścia do wiary oraz instytucji religijnych. Młodzi ludzie wychowani w takich warunkach częściej odrzucają tradycyjne formy uczestnictwa w życiu religijnym, preferując indywidualizm i samodzielność w podejmowaniu decyzji religijnych. Dystans wobec instytucjonalnej religijności przekłada się również na krytyczne postrzeganie roli Kościoła katolickiego w Polsce. Większość respondentów z tej grupy uważa, że Kościół powinien ograniczyć swoje zaangażowanie w życie publiczne i polityczne, ponieważ zbyt duży wpływ religii na państwo jest odbierany jako sprzeczny z zasadą neutralności światopoglądowej. Kobiety częściej niż mężczyźni wyrażają takie opinie – 83,7% kobiet i 77,8% mężczyzn uważa, że religia katolicka powinna mieć mniejszy wpływ na decyzje polityczne. Postawy młodych ludzi, którzy dorastali w atmosferze mniejszej presji religijnej, znajdują odzwierciedlenie w ich poglądach na różnorodność religijną i edukację. Aż 78,5% respondentów popiera wprowadzenie nauczania o różnych religiach i światopoglądach w szkołach, przy czym odsetek ten jest wyższy wśród kobiet (82,3%) niż mężczyzn (69,8%). Podobnie, 77,1% badanych uważa, że Polska powinna promować większą otwartość na mniejszości religijne, co częściej podkreślają kobiety (83%) niż mężczyźni (63,5%). Badanie pokazuje również, że młodzi ludzie wychowani w mniej rygorystycznych religijnie środowiskach częściej dostrzegają wartość różnorodności światopoglądowej. Aż 79% kobiet i 58,7% mężczyzn uważa, że większa otwartość na inne religie i światopoglądy mogłaby wzbogacić polskie społeczeństwo. Jednocześnie, ponad 3/4 respondentów uważa, że osoby mocno wierzące przejawiają krytyczne podejście do innych światopoglądów, co może prowadzić do napięć społecznych i ograniczać dialog międzywyznaniowy. Tę opinię częściej wyrażają kobiety (78,9%) niż mężczyźni (68,2%). Dane te wskazują na różnice między płciami w podejściu do religii i jej roli w społeczeństwie. Kobiety są bardziej krytyczne wobec nadmiernego wpływu Kościoła na życie publiczne i częściej opowiadają się za promowaniem tolerancji oraz otwartości na różnorodność religijną. Mężczyźni, choć również wyrażają podobne opinie, są mniej skłonni do krytyki dominującej pozycji religii katolickiej. Te różnice mogą być efektem zarówno wychowania, jak i doświadczeń społecznych, które w większym stopniu kształtowały niezależność i otwartość na inne perspektywy wśród kobiet.

Wykres 26. Wybrane opinie nt. Kościoła katolickiego w Polsce w podziale na płeć

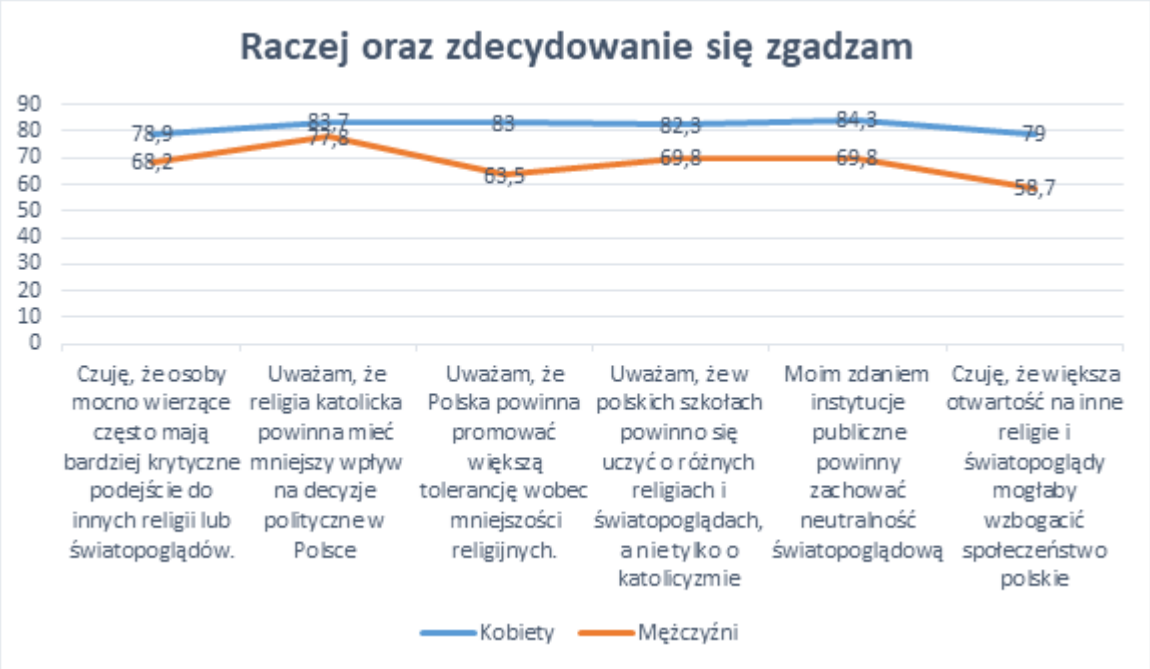

Źródło: opracowanie własne

4. Wnioski

Na wstępnym etapie konceptualizacji owego badania wykreowano cztery główne hipotezy badawcze. Pierwsza hipoteza jest ściśle związana z dzieciństwem i kształtowaniem się w tym okresie pierwszych postaw wobec religii. *Pierwotna socjalizacja religijna pozytywnie wpływa na stosunek studentów do wiary, ponieważ poziom zaangażowania religijnego rodziców kształtuje tożsamość religijną studentów, wzmacnia więź z tradycją oraz ułatwia rozwijanie trwałych postaw i przekonań religijnych w dorosłości.* Z badania można dowiedzieć się, że socjalizacja religijna w dzieciństwie odgrywa istotną rolę w kształtowaniu postaw wobec religii katolickiej. W rodzinach, w których wiara katolicka była regularnie praktykowana, studenci częściej deklarowali większe zaangażowanie religijne. Jednak ten wpływ osłabł w wyniku procesów sekularyzacyjnych, zmiany stylu życia oraz środowiska młodych ludzi. Druga hipoteza zwraca uwagę na rosnącą krytykę dominującej religii katolickiej, co może być skutkiem zarówno zmiany pokoleniowej, jak i globalnych trendów sekularyzacyjnych - *współcześnie zauważalny jest przyrost nieprzychylnych opinii wśród studentów na temat dominacji religii katolickiej w Polsce. Główną przyczyną tego zjawiska jest poszukiwanie nowych autorytetów przez młodych oraz innych, bardziej nowoczesnych rozwiązań zastępujących kościół katolicki*. Wynik badania pokazuje też rosnącą krytykę Kościoła katolickiego wśród młodych ludzi, szczególnie związaną z jego zaangażowaniem w życie publiczne i polityczne Polski. Główne powody odejścia od religii to zachowania ludzi Kościoła oraz osobiste doświadczenia życiowe. Trzecia z hipotez dotyczy zjawiska dziedziczenia tradycji religijnych przez studentów oraz napływu nowych alternatyw tendencji religijnych u dzisiejszych młodych ludzi - *W ostatniej dekadzie osłabło zjawisko dziedziczenia postaw religijnych przez studentów. Ci, którzy nie zrezygnowali całkowicie z religii w swoim życiu codziennym, mają bardziej zindywidualizowane podejście, dopasowane do siebie*. Wyniki również pokazują, że choć tradycje rodzinne nadal wpływają na młodych ludzi, obserwuje się wzrost indywidualnych interpretacji duchowości. Ci, którzy nie zrezygnowali całkowicie z religii w swoim życiu codziennym, mają bardziej otwarte podejście, dopasowane do uznawanych przez siebie wartości. Najdalej idąca hipoteza związana jest z zróżnicowaniem religijnym Polski i przyjmuje brzmienie: *w obliczu dominacji religii katolickiej w Polsce, to wyznanie dominuje również wśród studentów, natomiast nie brakuje osób deklarujących inne wyznania czy podejścia religijne.* Ponadto badanie wskazuje na wzrost różnorodności religijnej wśród studentów. Choć katolicyzm nadal dominuje, to coraz większa liczba młodych ludzi identyfikuje się z innymi wyznaniami lub otwarcie deklaruje ateizm. Wpływa to na

zwiększenie akceptacji pluralizmu religijnego i poszukiwanie alternatywnych form duchowości.

W przestrzeni nauk społecznych na poziomie jednostkowym pojawia się nurtujące pytanie, *czy istnieje różnica w postrzeganiu religii katolickiej między studentami pochodzącymi z rodzin o tradycjach religijnych a studentami bez takich tradycji?* Zaciekawienie tym tematem sprzyja namnażaniu się dodatkowych pytań badawczych, w tym o doświadczenia, stosunek i opinie: (1) *Czy studenci z rodzin o doświadczeniach związanych z uczestnictwem w praktykach religijnych (np. regularne uczestnictwo we mszy świętej, pielgrzymki, indywidualne modlitwy, adoracje itp.) częściej chodzą do kościoła niż studenci bez takiego doświadczenia?* Analiza wykazała, że studenci z rodzin o silnych tradycjach religijnych częściej uczestniczą w praktykach religijnych. Natomiast osoby z rodzin mniej religijnych wykazują znacznie niższy poziom aktywności religijnej lub w ogóle jej brak. (2) *Jaki jest stosunek studentów do dominacji katolicyzmu w Polsce?* Większość badanych studentów ma krytyczny stosunek do dominacji katolicyzmu w Polsce. Wielu z nich wskazuje na potrzebę zmniejszenia wpływu Kościoła na życie społeczne. (3) *Czym, w opinii studentów, jest dominacja religii katolickiej w Polsce?* Studenci postrzegają dominację religii katolickiej jako znaczący wpływ na życie publiczne, politykę oraz edukację w Polsce.

Analiza wyników badania wskazuje, że następują istotne przemiany w postawach studentów i studentek wobec religii katolickiej. Odpowiedzi respondentów pozwoliły na pogłębienie wiedzy o roli religii w kształtowaniu tożsamości młodych ludzi w Polsce oraz o wpływie tradycji rodzinnych na ich światopogląd. Studenci otwarcie coraz częściej wybierają bardziej krytyczne oraz indywidualistyczne podejście do wiary i religii katolickiej. Wyniki te pokazują jak złożony jest ten temat oraz podkreślają potrzebę dalszych badań nad rolą religii w życiu młodych Polaków.

5. Bibliografia

Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.

Bertalanffly von L., *Ogólna teoria systemów. Podstawy, rozwój, zastosowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1984.

Boguszewski R., Bożewicz M., *Religijność i moralność polskiej młodzieży – zależność czy autonomia?*, Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, 62(4), s. 31–52.

Bruce S., *Secularization: In Defence of an Unfashionable Theory*, Oxford University Press, 2011, s. 107–120.

CBOS Komunikat z badań, *Religijność Polaków w ostatnich 20 latach*, Nr 63/2020

Finke M., *Pedagogika wiary*, PWT. Redakcja Wydawnictw, Poznań 1996.

Field, A., *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*, 2013.

Gąsienica-Daniel P., *Sekularyzacja - Indywidualizacja - Prywatyzacja. Przemiany religijności Polaków w latach 1997 -2015 w kontekście twierdzeń teorii sekularyzacji*, Wydział Filozoficzny UJ, Kraków 2023

Heelas P., Woodhead L., *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*, Journal of Contemporary Religion, 21(3), s. 116–118.

Łoś Z., *Postawa wobec religii a relacje dorosłych z ich rodzicami w okresie dzieciństwa, doświadczenia z rówieśnikami oraz wybrane wymiary osobowości*, Uniwersytet Wrocławski, 2023, s. 177.

Łukasiewicz A., *Młodzież akademicka a religia: krytyka instytucjonalna i duchowe poszukiwania*, Religia i społeczeństwo w Polsce, Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2020, s. 45–60.

Mariański J., *Rodzina jako środowisko wychowania religijnego*, Przegląd Religioznawczy 3, 1994, s. 59–75.

Mariański, J., *Religia i Kościół katolicki w Polsce. Przemiany i wyzwania,* Wydawnictwo KUL, Lublin 2019

Mariański, J., *Młodzież wobec religii i Kościoła: między tradycją a nowoczesnością,* Wydawnictwo UMK, Toruń 2021

Mariański J., *Indywidualizacja rodziny w ponowoczesnym społeczeństwie*, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Lublin 2016, s. 179–191

Midgley G., *Systems Thinking*, The Sage Handbook of Action Reasearch, 2003.

Pietruszka L., *Religijność młodzieży i jej rodzinne uwarunkowania – raport z badań*, Uniwersytet Adama Mickiewicza, 2021, s. 81–96.

Piwowarski M., *Zmiany w postrzeganiu Kościoła Katolickiego przez młodzież: analiza socjologiczna*, Studia Socjologiczne, 3(200), 2016, s. 123–140.

Prężyna W., *Funkcja postawy religijnej w osobowości człowieka*, KUL, Lublin 1981.

Skwira P., *Społeczne i rodzinne uwarunkowania postaw religijnych młodzieży licealnej*, praca niepublikowana, Lublin 2019.

Stepulak M. Z., *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*, KUL, Lublin 2010

Stochmiałek J., *Realizacja praktyk religijnych przez studentów*, Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2021, s. 109–123.

Stochmiałek J., *Z badań nad uwarunkowaniami religijności studentów*, Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Technologii Eksploatacji, 2020, s. 165–176.

Stolz J., Köneman, Purdie M. Sch., Engleberger M., Krüggeler M., *(Un)Believing in Modern Society: Religion, Spirituality, and Religious-Secular Competition*, Routledge, Nowy Jork 2016, s. 151–181.

Tułowiecki D., Czyżkowska, A., *Życie rodzinne jako forma doświadczenia religijnego,* Warszawskie Studia Teologiczne, 36(2), 256–274.

Walesa C., *Rozwój religijności człowieka*, Tom 1: Dziecko, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.

Zaręba S. H., *Rodzina – religia – społeczeństwo*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.

Zielińska K., *W walce o hegemonię? Religia w polskiej sferze publicznej na przykładzie debat sejmowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, s. 17–21.

Zuba M., *Duchowość młodzieży a krytyka instytucji religijnych: nowe trendy w Polsce*, Kultura i Społeczeństwo, 64(2), 2020, s. 89–105.

Spis wykresów

Wykres 1. Płeć respondentów 18
Wykres 2. Miejscowość rodzinna 18
Wykres 3. Rodzaj uczelni 19
Wykres 4. Sytuacja mieszkaniowa 19
Wykres 5. Obecna aktywność religijna 21
Wykres 6. Aktywność religijna w przeszłości 22
Wykres 7. Powody niepraktykowania religii przez respondentów 23
Wykres 8. Indywidualny stosunek do wiary w Boga 24
Wykres 9. Stosunek do istnienia Boga 25
Wykres 10. Czy ktoś pokazał respondentom katolickie życie religijne? 27
Wykres 11. Udział matki w praktykach religijnych 28
Wykres 12. Udział ojca w praktykach religijnych 29
Wykres 13. Aktywność religijna rodziców 30
Wykres 14. Wpływ rodziców na przekonania religijne respondentów 31
Wykres 15. Waga tradycji religijnych w rodzinie 32
Wykres 16. Różnice w podejściu do religii między respondentami a najbliższą rodziną 33
Wykres 17. Ocena działalności Kościoła katolickiego w Polsce 34
Wykres 18. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce 35
Wykres 19. Wpływ religii katolickiej na codzienne życie studentów 36
Wykres 20. Zmiana w stosunku do religii katolickiej studentów w trakcie trwania studiów w ich ocenie 37
Wykres 21. Co wpłynęło na zmianę postrzegania Kościoła przez studentów? 38
Wykres 22. Poparcie dla obecności symboli religijnych w instytucjach publicznych 40
Wykres 23. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym z rodzicami aktywnymi religijnie 45
Wykres 24. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym przy dużym wpływie rodziców 46
Wykres 25. Ocena roli Kościoła katolickiego w życiu publicznym przy żadnym wpływie rodziców 46
Wykres 26. Wybrane opinie nt. Kościoła katolickiego w Polsce w podziale na płeć 48

Aneks 1. Kwestionariusz ankiety

ANKIETA

Szanowni Państwo,

pragniemy przyjrzeć się dokładnie doświadczeniom rodzinnym związanym z odbywaniem praktyk religijnych u studentów. Dzięki tej ankiecie poznamy również stosunek studentów do dominacji religii katolickiej w Polsce. Poniżej znajduje się zestaw pytań, pierwsze dwadzieścia pytań to główna część naszej ankiety. Następne osiem to pytania metryczkowe, mające na celu uzyskanie podstawowych informacji o osobie wypełniającej ankietę. Wyniki badań mogą być wysłane na wskazane przez Państwa adresy mailowe, które mogą być dobrowolnie podane na końcu tej ankiety. Uprzejmie prosimy o wypełnienie ankiety zgodnie ze swoimi doświadczeniami, jednocześnie informujemy, że ankieta jest anonimowa. Z udziału w badaniu mogą Państwo zrezygnować w dowolnej chwili. Serdecznie zapraszamy do udziału w ankiecie, szacowany czas rozwiązywania to 10min.

Pozdrawiamy,
grupa studentów socjologii z SGGW

Pytania o doświadczenia indywidualne

1. **Czy obecnie bierzesz udział w praktykach religijnych*, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?**

a) Tak, kilka razy w tygodniu (przejdź do pyt. 4)

b) Tak, raz w tygodniu (przejdź do pyt. 4)

c) Tak, przeciętnie jeden, dwa razy w miesiącu (przejdź do pyt. 4)

d) Tak, kilka razy w roku (przejdź do pyt. 4)

e) W ogóle w nich nie uczestniczę (przejdź do pyt. 2)

f) Trudno powiedzieć (przejdź do pyt. 4)

***Praktyki religijne** to zespół działań i rytuałów wykonywanych przez osoby wierzące w ramach swojej religii. Mogą one przyjmować różne formy, takie jak uczestnictwo w nabożeństwach, modlitwy, medytacje, posty, pielgrzymki, przystępowanie do sakramentów czy obrzędy związane z ważnymi wydarzeniami w życiu (np. narodziny, ślub, pogrzeb).

2. C**zy w przeszłości nie brałe(a)ś udziału w praktykach religijnych, czy też przestałeś praktykować chodzić do kościoła na pewnym etapie swojego życia?** (wybierz jedną odpowiedź)

a) Nigdy nie brałe(a)m udziału w praktykach religijnych (przejdź do pytania 4)

b) Przestałe(a)m chodzić do Kościoła na pewnym etapie swojego życia (przejdź do pytania 3)

3. **Jeśli wcześniej brałe(a)ś udział w praktykach religijnych, a obecnie tego nie robisz dlaczego zrezygnowałe(a)ś z udziału w praktykach religijnych?** (wybierz maksymalnie trzy powody)

a) Straciłem(am) wiarę lub przestałem(am) identyfikować się z religią.

b) Utraciłem(am) zaufanie do instytucji religijnych.

c) Nie odczuwam potrzeby uczestniczenia w praktykach religijnych.

d) Nie zgadzam się z naukami lub wartościami wyznawanymi przez religię.

e) Brak czasu lub zmiana stylu życia utrudniają mi udział w praktykach.

f) Doświadczyłem(am) negatywnych doświadczeń związanych z praktykami religijnymi.

g) Mam alternatywne sposoby na poszukiwanie duchowości lub rozwoju osobistego.

h) Obecnie jestem w fazie poszukiwań duchowych lub nie utożsamiam się z żadną religią.

i) Moje otoczenie lub bliscy nie angażują się w praktyki religijne, więc przestałem(am) brać w nich udział.

j) Inne powody, wpisz .....

4. **Niezależnie od udziału w praktykach religijnych, czy uważasz się za osobę**: (wybierz jedną odpowiedź)

a) Głęboko wierzącą

b) Wierzącą

c) Niezdecydowaną

d) Niewierzącą

5. **Które z poniższych stwierdzeń dotyczących wiary w Boga jest Ci najbliższe?** (wybierz jedno stwierdzenie)

a) Nie mam wątpliwości, co do istnienia Boga

b) Mam niekiedy chwile zwątpienia, jeśli chodzi o wiarę w Boga

c) Nie wierzę w osobowego Boga, ale wierzę w pewnego rodzaju siłę wyższą

d) Nie wiem, czy Bóg istnieje i myślę, że nie ma sposobu, aby to sprawdzić

e) Nie wierzę w Boga

6. **Zaznacz w skali od 1 do 5 czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami** (1 – zdecydowanie się nie zgadzam, 2 – raczej się nie zgadzam, 3 ani się nie zgadzam ani się zgadzam, 4 – raczej się zgadzam, 5 – zdecydowanie się zgadzam)

- Czułem(am) presję, aby uczestniczyć w praktykach religijnych, pomimo że nie zawsze tego chciałem(am)

1	2	3	4	5

- Moje doświadczenia z udziałem w praktykach religijnych pozytywnie wpłynęły na mój stosunek do religii katolickiej

1	2	3	4	5

- W przeszłości odczuwałem(am) konflikty między moimi osobistymi przekonaniami a oczekiwaniami religijnymi mojej rodziny

1	2	3	4	5

- Moje indywidualne przeżycia związane z religią sprawiają, że jestem bardziej otwarty(a) na inne religie i systemy wierzeń

1	2	3	4	5

- Czuję, że moje przeżycia religijne sprawiają, że chciałbym(a) większego otwarcia polskiego społeczeństwa na różne religie i systemy wartości

1	2	3	4	5

Pytania o bliskich

7. **Czy ktoś z Twojego otoczenia pokazał Ci katolickie życie religijne?** (wybierz jedną odpowiedź)

a) Tak; wpisz kto to był: .....

b) Nie

c) Nie pamiętam/nie wiem

8. Czy Twoja matka bierze udział lub brała udział w praktykach religijnych, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne? (wybierz jedną odpowiedź)

a) Tak, około 3 razy w tygodniu lub więcej

b) Tak, około 1-2 razy w tygodniu

c) Tak, około 1-3 razy w miesiącu

d) Tak, około 1-3 razy w roku

e) W ogóle w nich nie uczestniczy

f) Nie wiem

g) Nie mam matki/Nie mam kontaktu z matką

9. Czy Twój ojciec bierze udział lub brał udział w praktykach religijnych, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne? (wybierz jedną odpowiedź)

a) Tak, około 3 razy w tygodniu lub więcej
b) Tak, około 1-2 razy w tygodniu
c) Tak, około 1-3 razy w miesiącu
d) Tak, około 1-3 razy w roku
e) W ogóle w nich nie uczestniczy
f) Nie wiem
g) Nie mam ojca/Nie mam kontaktu z ojcem

10. Czy Twoi rodzice <u>byli</u> aktywni religijnie*? (wybierz jedną odpowiedź)
a) Tak, oboje rodzice byli bardzo zaangażowani religijnie
b) Tak, jeden z rodziców był aktywny religijnie
c) Nie, ale uczestniczyli w niektórych wydarzeniach religijnych
d) Nie, nie byli zaangażowani religijnie
e) Trudno powiedzieć / Nie wiem
f) Nie mam rodziców

***Aktywność religijna** to ogół działań i zachowań podejmowanych przez jednostkę w ramach praktyk wynikających z przekonań religijnych, które mogą obejmować różne formy uczestnictwa w życiu wspólnoty religijnej, modlitwę, udział w rytuałach oraz zaangażowanie w wydarzenia lub obowiązki związane z życiem duchowym. (np. uczestnictwo w życiu parafii, uczestniczenie w nabożeństwach, zajmowanie stanowiska kościelnego)

11. Jak oceniasz wpływ swoich rodziców lub opiekunów na Twoje obecne przekonania religijne? (wybierz jedno stwierdzenie)
a) Bardzo silny wpływ – moje przekonania religijne są w dużym stopniu ukształtowane przez moich rodziców
b) Umiarkowany wpływ – rodzice mieli pewien wpływ na moje przekonania
c) Niewielki wpływ – moje przekonania są w większości niezależne od wpływu rodziców
d) Żaden wpływ – moje przekonania są całkowicie niezależne od moich rodziców
e) Trudno powiedzieć / Nie mam zdania

12. Czy tradycje religijne* były ważnym elementem życia Twojej rodziny? (wybierz jedną odpowiedź)
a) Tak, były bardzo ważne i regularnie przestrzegane
b) Tak, były dość ważne, ale nie zawsze ich przestrzegano
c) Niekiedy były ważne, ale nie odgrywały istotnej roli w naszym życiu
d) Nie, tradycje religijne nie były istotne w naszej rodzinie

e) Trudno powiedzieć / Nie mam zdania

*__tradycje religijne__ - obejmują zarówno uroczyste ceremonie, jak i codzienne praktyki, takie jak modlitwy, rytuały, święta religijne, a także moralne zasady postępowania, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i mają na celu pielęgnowanie oraz utrwalanie wartości i zasad danej wspólnoty wyznaniowej

13. Czy Twoje podejście do religii różni się od podejścia Twojej rodziny? (wybierz jedną odpowiedź)

a) Tak, znacznie się różni

b) Tak, w pewnym stopniu się różni

c) Jest dosyć podobne

d) Jest identyczne

Pytania o opinie dot. Kościoła katolickiego

14. A jak, ogólnie rzecz biorąc, oceniasz działalność Kościoła katolickiego w Polsce? (wybierz jedno stwierdzenie)

Zdecydowanie źle	Raczej źle	Raczej dobrze	Zdecydowanie dobrze	Nie mam zdania

15. Jak oceniasz rolę Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce?

a) Bardzo pozytywnie – Kościół pełni ważną i pozytywną rolę

b) Raczej pozytywnie – Kościół ma pewne pozytywne aspekty, ale nie jest to istotne

c) Neutralnie – nie mam jednoznacznej opinii

d) Raczej negatywnie – Kościół ma za duży wpływ i powinien być bardziej ograniczony

e) Bardzo negatywnie – Kościół nie powinien mieć wpływu na życie publiczne

f) Trudno powiedzieć / Nie mam zdania

16. Czy odczuwasz wpływ religii katolickiej na Twoje codzienne życie?

a) Tak, bardzo mocno – religia katolicka kształtuje większość moich codziennych wyborów i decyzji

b) Tak, w znacznym stopniu – regularnie kieruję się zasadami wiary w codziennym życiu

c) Tak, w pewnym stopniu – odczuwam wpływ religii w niektórych aspektach życia, np. przy podejmowaniu ważnych decyzji

d) Tak, ale w niewielkim stopniu – wpływ religii ogranicza się głównie do okazjonalnych wydarzeń lub refleksji

e) Nie, w ogóle nie odczuwam wpływu religii katolickiej na moje codzienne życie

f) Trudno powiedzieć – nie zastanawiałem(-am) się nad tym wcześniej.

17. Czy zauważyłeś(aś) zmianę w swoim stosunku do religii w trakcie studiów? (wybierz jedną odpowiedź)

a) Tak, mój stosunek do religii stał się bardziej pozytywny

b) Tak, mój stosunek do religii stał się bardziej negatywny

c) Tak, zacząłem(am) być bardziej krytyczny(a) wobec religii

d) Tak, stałem(am) się bardziej zaangażowany(a) religijnie

e) Tak, stałem(am) się mniej zaangażowany(a) religijnieC

f) Mój stosunek do religii się nie zmienił

g) Nie wiem / Trudno powiedzieć

18. Napisz co wpłynęło na zmianę Twojego postrzegania Kościoła?

.....

19. **Zaznacz w skali od 1 do 5 czy zgadzasz się z następującymi stwierdzeniami** (1 – zdecydowanie się nie zgadzam, 2 – raczej się nie zgadzam, 3 ani się nie zgadzam ani się zgadzam, 4 – raczej się zgadzam, 5 – zdecydowanie się zgadzam)

- Uważam, że religia katolicka ma zbyt duży wpływ na życie społeczne w Polsce.

1	2	3	4	5

- Uważam, że religia katolicka powinna mieć mniejszy wpływ na decyzje polityczne w Polsce.

1	2	3	4	5

- Czuję, że w Polsce osoby o innych poglądach religijnych niż katolickie są mniej akceptowane społecznie.

1	2	3	4	5

- Uważam, że w polskich szkołach powinno się uczyć o różnych religiach i światopoglądach, a nie tylko o katolicyzmie.

1	2	3	4	5

- Moim zdaniem instytucje publiczne powinny zachować neutralność światopoglądową.

1	2	3	4	5

- Czuję, że większa otwartość na inne religie i światopoglądy mogłaby wzbogacić społeczeństwo polskie.

1	2	3	4	5

- Czuję, że osoby mocno wierzące często mają bardziej krytyczne podejście do innych religii lub światopoglądów.

1	2	3	4	5

- Uważam, że Polska powinna promować większą tolerancję wobec mniejszości religijnych.

1	2	3	4	5

20. **Czy popierasz obecność symboli religijnych (np. krzyży) w instytucjach publicznych?**
(wybierz jedno stwierdzenie)

Zdecydowanie nie	Raczej nie	Raczej tak	Zdecydowanie tak	Nie mam zdania

Metryczka

M1. **Płeć**, proszę podać:

a) kobieta

b) mężczyzna

c) inna

d) odmowa odpowiedzi

M2. Podaj swój **wiek**:

Wpisz: .....

M3. Podaj **wielkość miejscowości**, w której się wychowywałeś/aś:

a) wieś

b) miasto poniżej 20 tys. mieszkańców

c) miasto od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców

d) miasto od 101 tys. do 500 tys. mieszkańców

e) miasto 501 tys. mieszkańców i więcej

M4. **Czy obecnie mieszkasz z rodzicami/ rodzicem?** Wybierz jedną odpowiedź.

a) z obojgiem rodziców

b) tylko z matką

c) tylko z ojcem

d) z kimś z dalszej rodziny (np. z babcią)

e) ze współlokatorem

f) sam

g) inne

M5. Rodzaj uczelni (wybierz jedną odpowiedź)

a) państwowa

b) prywatna

M6. Stopień studiów

1) I stopnia (licencjackie)

2) II stopnia (magisterskie)

3) III stopnia (doktoranckie)

4) jednolite studia magisterskie

M7. Rok studiów

Wpisz:…….

M8. Tryb studiów

1) Stacjonarny

2) Niestacjonarny (zaoczne)

Jeśli chcesz, zostaw swój e-mail, by dowiedzieć się o wynikach badania

.....

Praktyki religijne to zespół działań i rytuałów wykonywanych przez osoby wierzące w ramach swojej religii. Mogą one przyjmować różne formy, takie jak uczestnictwo w nabożeństwach, modlitwy,

medytacje, posty, pielgrzymki, przystępowanie do sakramentów czy obrzędy związane z ważnymi wydarzeniami w życiu (np. narodziny, ślub, pogrzeb).

Dominacja religijna to sytuacja, w której jedna religia lub system wierzeń dominuje nad innymi w społeczeństwie lub państwie, wywierając silny wpływ na jego struktury polityczne, społeczne, kulturowe lub prawne. Dominacja ta może przejawiać się na różne sposoby, np. poprzez faworyzowanie danej religii przez instytucje państwowe, ustawodawstwo wspierające jej zasady, ograniczenie praw wyznawców innych religii, a także wpływ dominującej religii na normy społeczne i edukację.

Aktywność religijna to ogół działań i zachowań podejmowanych przez jednostkę w ramach praktyk wynikających z przekonań religijnych, które mogą obejmować różne formy uczestnictwa w życiu wspólnoty religijnej, modlitwę, udział w rytuałach oraz zaangażowanie w wydarzenia lub obowiązki związane z życiem duchowym. (np. uczestnictwo w życiu parafii, uczestniczenie w nabożeństwach, zajmowanie stanowiska kościelnego)